

GHENDTSCHE TYDINGHEN

**Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W.**

22e jaargang nr. 1

15 januari 1993

Ere-voorzitter : J. Tytgat, ere-notaris

Stichter : G. Hebbelynck †

Voorzitter : H. Collumbien

Onder-Voorzitter en Penningmeester : A. Verbeke

Secretaris : R. Van Geluwe, Maisstraat 235, 9000 Gent

Archief en ruildienst : Mevr. A. Eggermont, Maisstraat 235, 9000 Gent

Redactie-Adres : Lijnmolenstraat 149, 9040 Sint-Amandsberg - Gent

Administratie : Koggestraat 14 - 9000 Gent

Postrekening : 000-105.04.73-60, Heemkundige en Historische Kring Gent,
9000 Gent

Lidgeld : 400 fr. per jaar. Steunende leden : 600 fr. per jaar. Beschermleden :
1000 fr. per jaar. Buitenland : 100 fr. extra voor portkosten

---

INHOUD

- Aan de Houtlei Vroeger en Nu	2
- Inventaire Archéologique: Deuromlijsting afkomstig van de Sint-Kathelijnestraat	29
- Gezelschapsleven te Gent in de 19e begin 20e eeuw (Vervolg)	31
- Gensche Woorde en Uitdrukkinge	36
- Isidoor De Vos	39
- Bibliografie	49
- Vraag en Antwoord	51
- Lezers schrijven ons	52
- Gênsche Prâot	52

Bibliotheek en wekelijkse bijeenkomsten : in het Documentatiecentrum voor
Streekgeschiedenis, Convent Engelbertus, Groot Begijnhof, huis nr. 46, Sint-
Amandsberg : elke zondag van 10 tot 12 uur (uitgenomen op feestdagen);
Gesloten in juli en augustus. Bibliotheecaresse : Mevr. A. Eggermont.

Verantwoordelijke uitgever: Hugo Collumbien, Lijnmolenstraat 149, 9040
Sint-Amandsberg - Gent.

AAN DE HOUTLEI VROEGER EN NU

Een Gentenaar die van zijn stad houdt en over haar verleden iets afweet kan, wanneer hij vandaag langs de Houtlei wandelt en daarbij even terugdenkt aan wat die in vroeger tijden geweest is, alleen maar betreuren dat een zo mooi stadslandschap op het einde van de vorige eeuw voor altijd verloren is gegaan. Die spijtige vaststelling dateert dus niet van heden maar reeds van rond de eeuwwisseling. Ze blijft echter nog altijd gelden en houdt in grote mate verband met wat in de 19de eeuw gebeurde, met het dempen van de Houtlei in 1899 en ook met hetgeen zich daarna nog voordeed.

De Houtlei kan en zal nooit meer zijn wat ze geweest is en het zijn niet de aldaar in 1991 en 1992 uitgevoerde wegen- en rioleringswerken noch de heraanleg die daaraan iets veranderen. De kern van het probleem is van een andere aard. Maar het is wel naar aanleiding van die werken en van gesprekken die we bij die gelegenheid met belangstellenden over de Houtlei gevoerd hebben, dat we weer over dat verleden zijn gaan nadenken en dat we nogmaals getracht hebben ons een beeld te vormen over de Houtlei zoals ze er ooit uitgezien heeft. Er is echter veel veranderd.

De Houtlei heeft een uitgesproken historisch karakter. Haar geschiedenis gaat zeer ver terug in de tijd en bevat merkwaardige hoofdstukken en bladzijden. Het kan vanzelfsprekend niet de bedoeling zijn om binnen het kort bestek van onderhavige bijdrage die geschiedenis in haar geheel te overschouwen. Dat is eenvoudigweg niet mogelijk. We zullen er ons toe beperken om enerzijds aandacht te besteden aan een aantal gebouwen die lange tijd mede het karakter van de Houtlei bepaald hebben en die ofwel in de loop der jaren verdwenen of integendeel bewaard zijn gebleven; en anderzijds initiatieven en ingrepen ter sprake brengen die de Houtlei als stadsgezicht vroeger maar ook in een recenter verleden schade toebrachten en verminkten. We zullen het tenslotte ook hebben over feiten, gebeurtenissen en zaken die naar onze mening ten onrechte minder in het licht worden geplaatst wanneer men het heeft over de geschiedenis van de Houtlei want deze laatste heeft op een breder vlak en op het stuk van het maatschappelijk- en verenigingsleven toch een en ander weten gebeuren en meegemaakt dat tot de geschiedenis van onze stad behoort. Geschiedenis houdt niet alleen verband met gebouwen maar heeft uiteraard ook en in de eerste plaats te maken met mensen.

De naam "Houtlei" dateert pas uit de 16de eeuw, toen het langs de waterweg aangevoerd hout er op de kaaien gelost en gestapeld werd en er zelfs een markt van brand- en timmerhout gevestigd was. Voordien sprak men over de "Gracht" die zeker vóór 1190 en wellicht al rond 1100 gegraven werd. Deze Gracht, die begon vanaf het Kuipgat, waar hij een verlenging vormde van de Ketelvest, aan de overkant van de Leie, liep eerst een stukje rechtdoor, maakte dan een bocht en ging een heel eind door in de richting van de Poel en van de

Ramen, beschreef daar opnieuw een bocht en liep verder achter de Drabstraat, om dan halverwege de Jan Breydelstraat weer uit te monden in de Lieve. De Gracht voltooide de watergordel en vormde een verdedigingslinie. Hij omsloot de Sint-Michielswijk, eerste uitbreiding van de middeleeuwse Gentse stadskern over de Leie, daarom ook "Overleie" genoemd.

Op het einde van de 12de eeuw werd de Houtleigracht versterkt met een grote vestingmuur die beheerst werd door Torens en machtige Poorten: het Wijkhuis, de Zandpoort (ook Zottepoort geheten), de Posternepoort en de Torrepoort (ook Torhoutpoort en Drongenpoort genoemd). De Torrepoort was gelegen aan de Poel. We hebben er reeds uitvoerig aandacht aan besteed in een bijdrage, verschenen in het nr. 5 van de 20ste jaargang 1991 van "Ghendtsche Tydinghen" en getiteld "Toen Wegenwerken op de Poel en Sint-Michielsplein een Stuk Ver Verleden Blootlegden". We zullen er hier dan ook niet verder over uitweiden.

Er was een tijd dat de Houtlei met de brede Gracht, de met een lange rij sierlijke bomen afgeboorde kaaien, met de machtige stadsomwalling en vestingmuur, met de indrukwekkende Poorten en Torens, de fraaie gebouwen en de stijlvolle woningen uit verschillende bouwperiodes, een prachtig stadsbeeld bood, enig in zijn soort.

We kunnen er ons goed rekenschap van geven wanneer we de beschrijvingen van de Houtlei uit die tijd lezen en wanneer we oude tekeningen, prenten,

Fig. 1. De Houtlei gezien vanaf de Torrepoortbrug. Links het Alexianenklooster; op de achtergrond de Abdy van Oost-Eeklo; rechts het "Hotel Ortegat" en de "Parnassus". (SAG, AGW 32).

Fig. 1bis. De Houtlei vóór de demping. Copyright A.C.L. Foto Nr. 35273.

gravures en aquarellen bekijken waaronder deze, gemaakt tussen 1820 en 1823 door Jan Joseph Wynants, een Hollands soldaat die in Gent gekazerneerd lag en tijdens zijn verblijf alhier tientallen Gentse stadsgezichten penseelde. Een ervan, dat een uitzonderlijk mooi beeld verschaft van de Houtlei, gezien vanaf de Torrepoortbrug, geven we hierbij ter illustratie (Fig. 1). Daarop onderscheidt men, benevens de Gracht; de kaaimuren; links het klooster, de kapel met het sierlijke torentje van de Alexianen of Cellebroeders, die toen reeds de gebouwen hadden verlaten; op de achtergrond de Posteernebrug, de Abdij van Oost-Eeklo en rechts een aantal woningen waaronder het "Hotel Ortegat" en het gebouw waar de "Parnassus" gevestigd was.

Tot de werkelijk oude delen van de Houtlei behoorde, benevens de Gracht, de omwalling en de versterkte Poorten en Torens, o.m. ook het tegen de oude vestingmuur aangebouwd en op een hoogte gelegen KLOOSTER VAN DE CELLEBROEDERS, SCHOKKEBROEDERS OF ALEXIANEN, die reeds van in het begin van de 14de eeuw "up de Veste" waren aangekomen, er in 1481 een bidplaats bouwden en twee eeuwen later op het SCHOKKEBROERS-VESTJE een nieuwe en zeer mooie barokke kapel optrokken. Die Broeders hadden de taak op zich genomen om zieken te verzorgen, ook ten tijde van de pestepidemie, en om de doden te begraven. Ze verpleegden ook geesteszieken en genoten waardering voor het werk dat ze presteerden. Ze bleven op het Schokkebroersvestje tot in 1798. Toen werden ze door het Frans Bewind uit hun gebouwen verdreven nadat ze er, behoudens een onderbreking tijdens het Calvinistisch Bewind, gedurende bijna vijf eeuwen gevestigd waren geweest. In het begin van de 19de eeuw werden de kloostergebouwen verenigd met de goederen van de Burgerlijke Godshuizen van de Stad en werden ze eigendom van deze laatste. Tot in 1828 dienden de gebouwen als gevangenis en opsluitingshuis voor onvermogenende schuldenaars. Daarna verleenden de vroegere kloostergebouwen nog onderdak aan mannelijke geesteszieken, die er verpleegd werden door de Broeders van Liefde en het nadien zouden verlaten voor het Guislaingesticht toen dit in 1857 voltooid was.

De gebouwen op het Schokkebroersvestje geraakten nu meer en meer in verval. In november 1862 werden de gebouwen, die reeds meer dan vijf jaar leegstonden, verkocht aan de heer Gisleen Alfred Piers de Raveschoot die ze verhuurde aan de Commissie der Christelijke Scholen en in 1863 startte er het "Institut Saint Amand" met, zoals in een bericht in "Le Bien Public" werd gezegd, "un demi pensionnat auquel sera joint un quart de pensionnat". Wat het leerprogramma betrof werd er op gewezen "que la langue française fait l'un des principaux objets de l'enseignement". In 1894 verkocht Piers de Raveschoot grond en gebouwen aan de Provinciaal der Christelijke Scholen.

Voor Sint-Lucas verliepen de zaken moeizamer. De "Sint-Lucas Academie" werd te Gent op het Steendam gesticht in het jaar 1862 onder de leiding van de Broeders der Christelijke Scholen. In 1864 werd de tekenschool van Broeder Marès evenwel binnen het Sint Amandusgesticht gevestigd, maar van een

vlotte samenwerking tussen het elitaire Saint-Amand en de volkse tekenschool van Sint-Lucas was er maar weinig of geen sprake. Sint-Lucas moest het zelfs stellen met lokalen op de zolder.

Het duurde tot in september 1871 vooraleer Sint-Lucas de vrijgekomen lokalen van de St. Jozefkring kon betrekken. Einde van de 19de eeuw kon het een begin maken met zijn definitieve ontplooiing.

Sint-Amandus en Sint-Lucas behoren dus tot de latere, 19de eeuwse ontwikkeling van de Houtlei.

We begeven ons thans naar de overzijde van de Houtlei.

Een van de andere zeer oude delen aan de Houtlei is "POORTAKKER". Sedert de 13de eeuw droeg de plaats, waar het godshuis heeft gestaan, deze naam. Fr. De Potter legt uit dat men aanvankelijk geheel de streek, begrepen tussen "ser Rases gerechte", het Marialand en den Akker, daaronder begrepen de heerlijkheid "Het Spiegelhof", de naam gaf van "Poortakker". Men placht, zo gaat de auteur verder, deze plek aan te duiden als nevens Gent gelegen: "Port hackere neffens die ... stede van Ghent". De plaats was buiten de bemuurde en omwalde stad gelegen: "Portaker extra muros oppidi Gandavensis", wordt in een charter van 1282 gezegd.

De naam "Poortakker" werd in 1278 gegeven aan het begijnhof van St. Aubertus of St. Obrecht dat echter reeds vóór die datum op die plaats zou zijn opgericht. De meningen over de datum en de omstandigheden van die stichting lopen evenwel uiteen.

Toch berust de datum van 1278 op een ernstige grond. Tijdens opgravingen werd immers een blauwe hardsteen gevonden waarin de volgende tekst gebeiteld staat: "BEGGINAGIUM S. AUBERTI DICTUM POORTACKER AN. 1278". Deze steen is thans nog in het klooster te zien en bevindt zich ingemetseld in de muur onder een glazen afdak in de mooie tuin. Men treft er, eveneens ingewerkt in de muur, nog een aantal grafstenen aan uit vroegere eeuwen met de vermelding van personen die in het kloosterpand verbleven hebben.

Margareta van Constantinopel nam de Begijnen onder haar bescherming en nadat de Begijnhoven "St. Elisabeth" en "Ter Hooie" ieder een "fermery" of infirmerie gekregen hadden, werd aan behoeftige en zieke Begijnen, die buiten de twee grote Begijnhoven woonden, onderdak verleend en verpleging verstrekt in het St. Aubertusbegijnhof.

Tijdens het Frans Bewind kwam het bestuur van het Begijnhof in handen van de Commissie der Burgelijke Godshuizen. In 1863 werd het Begijnhof, dat te koop was gesteld, aangekocht door graaf Joseph de Hemptinne, die de gebouwen schonk aan de CONGREGATIE VAN DE ZUSTERS VAN DE GEDURIGE AANBIDDING, ook ZUSTERS VAN DE H. EUCHARISTIE genoemd.

De 13de eeuwse kapel evenals de aanpalende gebouwen werden daarna afgebroken en vervangen door gebouwen, opgetrokken in neo-gotische stijl.

In 1874 werd de nieuwe kapel ingewijd. Het interieur van de kapel, die zeer mooie glasramen bezit, is bijzonder fraai en stemmig. In het huidig klooster verblijven nu nog steeds de Zusters van de H. Eucharistie; ze zijn nog ten getale van vijf.

Poortakker is een stille en rustige plek aan de Houtlei.

Op de aquarel van Jan Joseph Wynants die we hierboven bespraken, konden we op de achtergrond de ABDIJ VAN OOST-EEKLO onderscheiden. Ze werd aldus genoemd naar de Zusters Bernardinessen of Cisterciënserinnen van Oost-Eeklo die, nadat ze uit hun gebouwen aldaar door de Calvinisten waren verjaagd, zich in 1585 in Gent kwamen vestigen in het "POSTERNEHOF", het voormalig verblijf van de Graven van Vlaanderen. In 1607 werd de eerste steen gelegd van de eigenlijke Abdij waarvan de kerk werd ingewijd in 1618. Ter illustratie geven we hierbij een afbeelding van de ABDIJ VAN OOST-EEKLO EN DE POSTEERNEPOORT eveneens van de hand van Jan Joseph Wynants (Fig. 2).

Het "Posternehof" zelf was al oud. Het strekte zich uit aan beide zijden van de Gracht. De Potter schrijft dat, volgens het "Memorieboek", het "Hof ter Posterne" ten jare 1379 ter zijde van de POSTEERNEPOORT werd gebouwd door Lodewijk van Male "die voor zijn talrijke minnaressen en speelgezellen een lustiger verblijf begeerde dan het toen nog niet volkomen ingericht "Hof ten Walle" (Prinsenhof), waar hij tot dan toe, te Gent zijnde, verbleef". Zelfde auteur wijst er echter op dat de datum, vermeld door het in het Memorieboek overgenomen handschrift, niet juist is want dat het vaststaat dat de "Posterne"

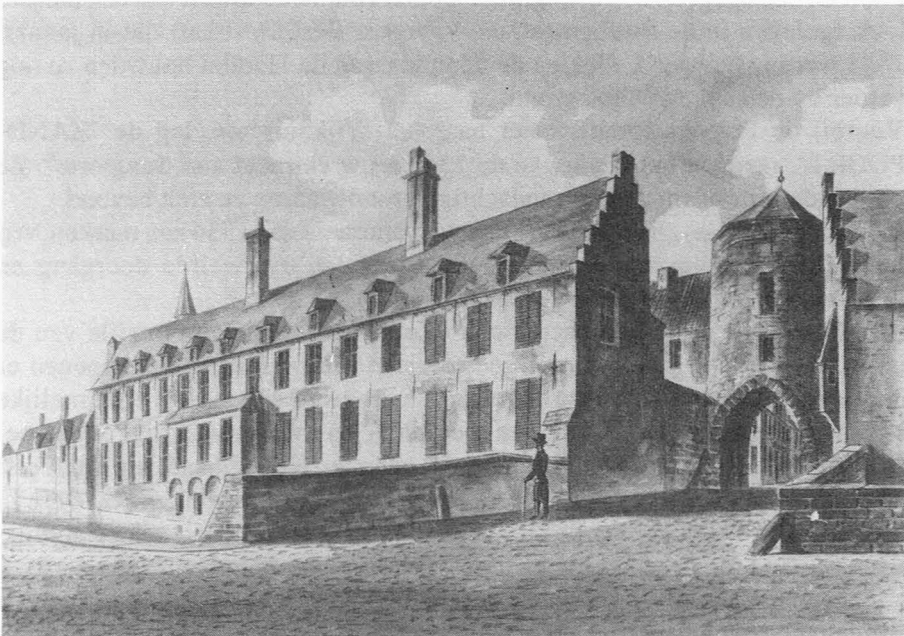

Fig. 2. De Abdij van Oost-Eeklo en de Posternepoort. (SAG, AG, W38)

reeds een halve eeuw vroeger de vorsten tot verblijf diende. Lodewijk van Male's vader, Lodewijk van Nevers, betrok het reeds in 1322. De eerste vergroting van "Myns Heeren Hof van Vlaenderen", zoals het genoemd werd, schijnt te dagtekenen van omsteeks 1370.

Volgens A. Van Werveke werd het "Hof ter Posterne" in 1353 ingehuldigd door Lodewijk van Male die er zijn Hertenpark van maakte. Van Werveke noemde Lodewijk van Male onze "Louis XV". We vinden dit een toch nogal vreemde vergelijking.

Toen Lodewijk van Male het Prinsenhof betrok, schonk hij het Hof ter Posterne aan zijn dochter Margareta van Male die gehuwd was met Filips de Stoute.

In 1412 heeft ook Jan zonder Vrees in het Hof ter Posterne verbleven.

In vrij duistere omstandigheden overleed in 1422 in het "Hof ter Posterne" Michaëla van Frankrijk, dochter van Karel VI en eerste gemalin van Filips de Goede. Naar het schijnt zou ze vergiftigd geweest zijn. Ze werd begraven in de kerk van de Sint-Baafsabdij en nadat Keizer Karel de abdij had afgeschaft, werd haar stoffelijk overschot overgebracht naar de Sint-Baafskerk.

Het "Hof ter Posterne" werd door de Vorsten niet meer bewoond in de tweede helft van de 15de eeuw en in de 16de eeuw geraakte het verbrokkeld.

Zoals men kan vaststellen hadden de Zusters Bernardinessen zich gevestigd op een plaats met een zeer lange en bewogen voorgeschiedenis. In de loop van het laatste decennium van de 18de eeuw werd hun gemeenschap ontbonden.

De gebouwen van de voormalige Abdij van Oost-Eeklo werden in 1833 voor een deel en in 1837 volledig aan de Jezuïeten verkocht. Deze laatsten lieten de Poort en een deel van de vestingmuur slopen voor het bouwen van een nieuwe kerk (gelegen in de Posteernestraat, vroegere Bestormstraat) die in januari 1844 werd ingezegend. Ook na de demping van de Houtlei bouwden ze nog verder op de aangewonnen grond.

Voorbij de Posteernepoort, meer naar het Wijkhuis toe, lag de "ZAND-POORT", reeds in het begin van de 13de eeuw vermeld als "Santporte". Ze ontleende haar naam aan de zandachtige grond waarop ze zich bevond.

De Zandpoort was, zoals men op het Stadspanorama van 1534 kan merken, vrij hoog. Ze bezat ook twee ronde Torens met een overwelfde doorgang en vormde een indrukwekkend geheel.

De Poort werd in de 17de eeuw ook "Zottepoort" geheten omwille van de nabijheid van het gesticht voor geesteszieke vrouwen dat de Schepenen er hadden opgericht in 1605. De ongelukkige vrouwen waren er in erbarmelijke omstandigheden ondergebracht en werden er op mensonwaardige wijze behandeld. Het oord werd ook "Simpelhuis" geheten. Na 1584 had de plaats eerst gediend als onderkomen voor de Grauwe Zusters of Penitenten. G. Deseyn spreekt in dit verband over de Grijsse Zusters van Nevele die, na het Calvinistisch Bewind, de beschikking hadden gekregen over het gebouw.

Alhoewel nopens het verdwijnen van de Zandpoort verschillende data worden genoemd, is het vrijwel zeker dat de Poort of wat er toen nog van overbleef in 1862 werd afgebroken.

Tot in het begin van deze eeuw bleef het asiel voor geesteszieke vrouwen behouden. Daarna werd het naar een ander en degelijk ingericht gesticht buiten de stad overgebracht.

Zoals men kan vaststellen ontbrak het aan de Houtlei zeker niet aan religieuze Orden en Kloostergemeenschappen. We hebben er reeds enkele vermeld en nog is de reeks niet afgesloten. Inderdaad, niet ver van de hoek met de Brandstraat en tegenover de Posteernestraat bevindt zich het KLOOSTER EN DE KERK VAN DE FRANCISCANEN/MINDERBROEDERS. Het complex dateert uit verschillende bouwperiodes en heeft eveneens een lange voorgeschiedenis.

De Zusters Clarissen-Urbanisten die, naar algemeen wordt aangenomen uit Geraardsbergen maar volgens een andere bron uit Ieper afkomstig waren, vestigden zich in 1645 in Gent, aanvankelijk op Sint-Pieters ten Spriete. In 1653 kochten ze gronden en woningen gelegen op het aloude "Slagveld" aan de Houtlei die eertijds deel uitmaakten van de tuin van het "Posternehof" waarover we het reeds gehad hebben. Om die aankoop te kunnen bewerkstelligen waren de Zusters evenwel genoopt om hun eigendom ten Spriete te gelde te maken maar daarop leden ze een gevoelig verlies.

In 1687 gingen de Zusters over tot de bouw van een klooster maar het was pas in 1738 dat de eenbeukige kloosterkapel kon worden afgewerkt.

Beperkte geldelijke middelen waren daarvan de oorzaak. De Zusters hadden immers slechts toelating gekregen om zich in Gent te vestigen op voorwaarde "dat sy, nocte haerlieder naercommers, niet en sullen almossen collecteren, nocte imant molest vallen ofte achterdeel en sullen doen". Die voorwaarden werden hen opgelegd door de Bisschop. Ook de Schepenen stelden als voorwaarde aan de Zusters "dat sij gheene aelmossen en zullen vrighen van de ghemeynt ofte andersins die stadt ende inwonders der selver moijelick vallen".

De Zusters waren dus aangewezen op andere inkomsten en het duurde een hele tijd vooraleer de nodige fondsen voor de bouw konden worden bijeengebracht. Om daartoe te komen, verstrekten de Zusters onderwijs aan meisjes van de goeude burgerij en hielden ze "een pensionnaat voor edele en andere rijke juffers" zoals Fr. De Potter het uitdrukt. Aan deze activiteit kwam echter een einde in 1783. Toen werd door het dekreet van maart 1783 van Keizer Jozef II, betreffende de beschouwende orden, de kloostergemeenschap opgeheven. Ingevolge die maatregel moesten de Zusters dan ook de kloostergebouwen verlaten en gingen ze zich als leken vestigen in de stad.

Nadat het dekreet tot opheffing, ingevolge de Brabantse Omwenteling van 1789, was komen te vervallen, werden de Zusters in de mogelijkheid gesteld om zich opnieuw te verenigen. Dat deden ze ook, maar lang duurde het niet, want tijdens het Frans Bewind werden ze in 1796 opnieuw afgeschaft. De kloostergebouwen werden te koop gesteld maar opgekocht door een bevriend persoon, die handelde voor rekening van de Abdis.

Fig. 2bis. Biechtstoel in de kerk der Franciscanessen.

Er volgden daarna nog pogingen om het kloosterleven verder en op een andere basis te bestendigen, door het oprichten van een nieuw genootschap. In 1840 maakten de twee overgebleven Zusters, die inmiddels de eigendom van de gebouwen hadden verworven, een testament waarbij ze Paters Recolletten van het Minderbroederklooster te Tielt aanstelden tot hun erfgenamen maar waarbij ze zich het vruchtgebruik voorbehielden.

Alhoewel de laatste Zuster pas in 1852 overleed, hadden de Minderbroeders reeds in 1840 hun intrek genomen in de gebouwen en begonnen ze met de kerk en het klooster aan te passen aan de noodwendigheden van de eredienst. De kerk werd verlengd tot aan de straat en in de loop van de jaren 1856-1857 werd de eenbeukige kerk uitgebreid met twee zijbeuken. In het begin van deze eeuw werden nog verdere verbouwingen doorgevoerd.

De voorgevel van de kerk is klassicistisch opgevat. Het interieur van het klooster, o.a. de refter is zeer mooi. Ook de kerk in neo-barok is bezienswaard. Ze bezit bijzonder fraaie stukken waaronder: het groot altaar, de prachtig gebeeldhouwde predikstoel, de biechtstoelen, het orgel evenals een aantal mooie beelden die het werk zijn van Mathias Zens.

Voor velen is het bezoek dat ze ter gelegenheid van de Open Monumentendag van september 1990 aan het klooster en aan de kerk van de Minderbroeders brachten wel een verrassing geweest. De meesten vermoedden immers niet dat ook het interieur van de kloostergebouwen zo mooi is en dat er zich zo'n prachtige en waardevolle zaken in bevinden.

Nog iets anders in verband met de Franciscanen/Minderbroeders. Reeds sinds lang kunnen behoeftige personen in dit klooster bij de "Broederschap der Franciscanen" brood afhalen of bonnetjes bekomen waarmee ze zich in een of andere bakkerij brood mogen aanschaffen. Ook heden is dat nog het geval en in een afhankelijkheid van het klooster, in de nabije Brandstraat, waar de "Sint Antoniuskring van de Franciscaanse Werken" is gevestigd, wordt onder nog een andere vorm (eten en kleding) hulp en bijstand verstrekt.

We hadden het tot hiertoe vooral over kloosters, kloostergemeenschappen en kerken maar er waren en er zijn natuurlijk ook nog tal van andere gebouwen die in belangrijke mate bijgedragen hebben tot het mooi geheel en het waardevol bouwkundig patrimonium dat aan de Houtlei haar bijzonder cachet heeft gegeven:

Aan de Houtlei nr. 110, tussen de Wellinckstraat en de Brandstraat, bevindt zich heden ten dage nog de grote en mooie herenwoning uit de 18de eeuw gekende onder de naam "HOTEL VERHAEGEN-LAMMENS". Deze woning getuigt niet alleen van een zeer fraaie architectonische aanpak als gebouw maar bezit ook een prachtig interieur en een rijke meubilering.

Reeds in de 16de eeuw was er, zoals blijkt uit het Stadspanorama van 1534, op deze plaats een belangrijk gebouw gelegen waarvan het karakter nochtans moeilijk te bepalen is.

De eerste eigenaar waarvan de naam bekend is, was de heer François Ignace

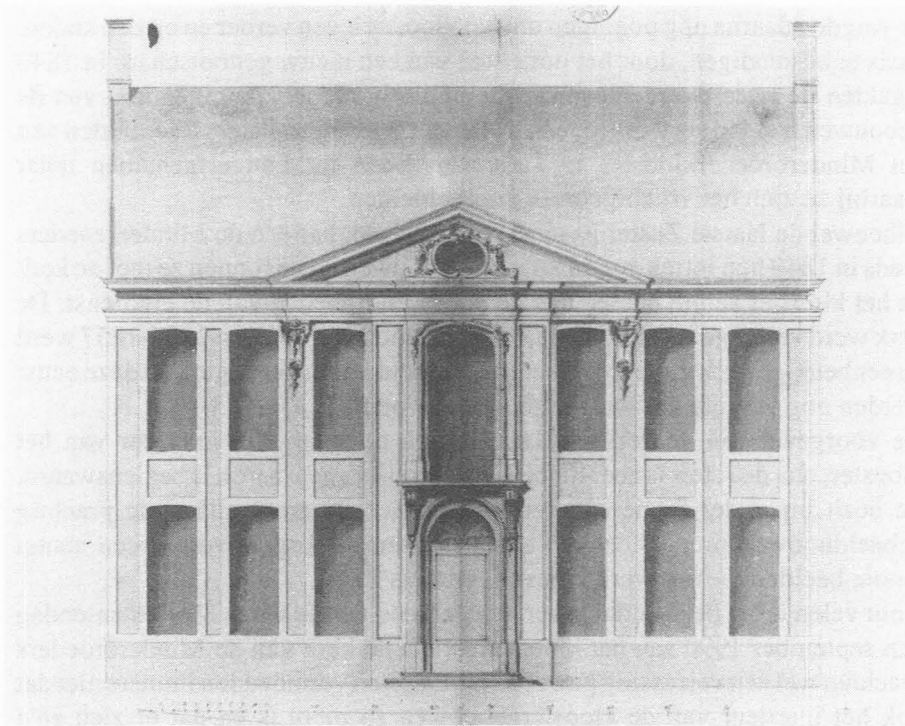

Fig. 3. "Hotel Verhaegen-Lammens", plan voorgevel 1768 (SAG Reeks 535, farde 220, dossier 23).

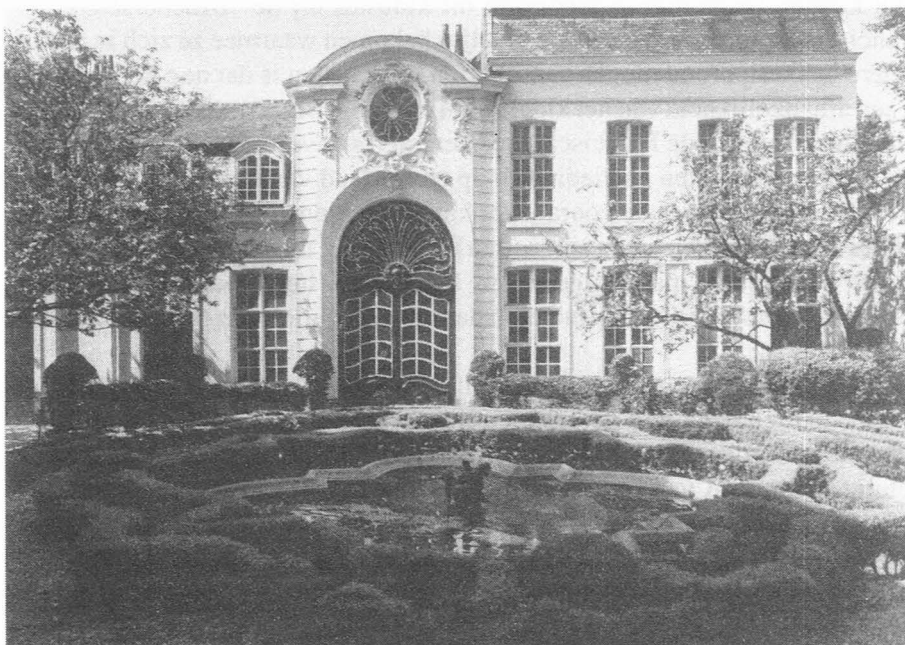

Fig. 3bis. Binnenkoer van het Hotel Verhaegen-Lammens.

Grietens, overleden in 1754, die de woning bij erfenis overliet aan zijn nichten Colette-Thérèse en Françoise de la Vilette. Later werd de woning verkocht aan Antoine-Bernard Triest. Deze was Schepen van de Keure in 1754 en van Gedele in 1759 en huwde in 1753 met Eléonore-Philippine de Crombrughe. Antoine-Bernard Triest richtte een verzoek tot de Schepenen van de Keure om het gebouw grondig te vernieuwen en wendde zich daarvoor tot de befaamde Gentse bouwkundige David 't Kindt. Het plan met het ontwerp van voorgevel werd in 1768 goedgekeurd. Het lag in de lijn van de overgang tussen stijl Lodewijk XIV en Lodewijk XV. Ter illustratie geven we de tekening van de mooie voorgevel uit 1768 die zich op het Gents Stadsarchief bevindt (Fig. 3). De huidige voorgevel is echter niet meer identisch aan de oude. Op het einde van de 18de eeuw werd de bouw immers in vereenvoudigde zin gewijzigd. In een bijdrage, gewijd aan deze woning en verschenen in "Beschermden Monumenten en Landschappen in de Provincie Oost-Vlaanderen - 1976", wordt de mening vooropgesteld dat geheel de bouw een waardevolle getuige is van de snelle aanpassing in de privaat-architectuur op het einde van de 18de eeuw, overgaand van rococo naar het neo-klassicisme. Het interieur beantwoordt nog in grote mate aan de originele bouw.

Claire Lammens, dochter van Jules-Clément Lammens, die eigenaar geworden was van de herenwoning, huwde in 1872 met de heer Arthur Verhaegen. Vandaar de benaming "Hotel Verhaegen-Lammens".

Burggraaf Terlinden, die aan het "Hotel Verhaegen-Lammens" een interessante studie wijdde, waaraan we een aantal gegevens ontleenden, heeft een omstandige beschrijving gegeven van het gehele gebouw: het hoofdgebouw, de gevel aan de kant van de tuin, de bijgebouwen, de salons evenals van het prachtig interieur en de rijke versieringen die er zijn in aangebracht. Onder deze laatste moeten de decoratieve panelen worden vermeld die het werk zijn van de Gentse 18de eeuwse schilder Pierre-Norbert van Reysschoot.

Wat nog de voorgevel betreft, herinnert Terlinden eraan dat de weduwe van Antoine-Bernard Triest, die haar echtgenoot lang overleefde, in de eerste jaren van de 19de eeuw "toegaf aan de voorliefde voor de Empirestijl en de aegyptomanie die een van de karakteristieken was van deze stijl en dat zij de omlijsting van de vensterdeur van het eerste verdiep wijzigde door haar op de zijden te voorzien van twee figuren uit de stijl van de Pharao's die, alhoewel ze niet aan sierlijkheid ontbraken, toch de samenhang van het geheel van de voorgevel schaden".

Tot besluit van zijn uitvoerige bijdrage schrijft Terlinden "dat dit huis verdient geklasseerd te worden bij de bijzonderste en de schoonste van ons land". Het "Hotel Verhaegen-Lammens" aan de Houtlei blijft aldaar zeker een van de mooiste en waardevolste architectonische verwezenlijkingen.

Reeds van oudsher waren aan de Westkant van de Houtlei kleine, smalle en landelijke straatjes gelegen zoals de Maagdenstraat, de Brandstraat, de Welinckstraat en de Schouwvagersstraat die vele eeuwen oud waren.

In de Brandstraat en in de Wellinckstraat bevinden er zich nog merkwaardige exemplaren van kleine, volkse woningen, de typische 17-18de eeuwse wevershuisjes met de grote dakkapellen (dit voor het nodige daglicht op de zolder). Die straatjes hadden hun eigen geschiedenis, legende en soms ook gebruiken zoals die van de "pestkaars" en van de "Kappellekensviering" in de Brandstraat. Tot in de 19de eeuw waren er in de Brandstraat en in de Wellinckstraat nog beluiken waarvan sommige dateerden uit de 18de eeuw.

Dat de Schouwvagersstraat in vroeger tijden "Vulresteghe" en daarna ook "Vuulsteghe" of Vuilstege heette, was geen toeval, als men weet dat er sinds eeuwen (reeds in de 14de eeuw) grote hoeveelheden vuilnis in gestort werden. Men kan zich een idee vormen van de toestand die er moet geheerst hebben; het zal inderdaad wel een vuil steegje geweest zijn. Het kan dan ook niet verwonderen dat in een dergelijk straatje een speciaal soort mensen woonden die het op allerlei gebied niet zo nauw namen met de regels en dat het straatje eeuwenlang een kwalijke reputatie had. Dat het straatje later ook Schouwvagersstraat genoemd werd zou het te danken gehad hebben aan het feit dat talrijke bewoners die stiel uitoefenden en aan de aanwezigheid van een herberg, allicht ook geen toeval, "den Schouwvager" genoemd.

Het "Bouck van Crime" maakte in 1563 melding van feiten welke zich op 10 november 's nachts in de Vuilsteeg in en voor de woning van een van de bewoonsters voordeden en beroering verwekten in het straatje. Het waren niet de enige gevallen van die aard aldaar.

Net voorbij de Schouwvagersstraat, richting Poel, bevindt zich aan het nr. 34 het zeer ruime en statige 18de eeuwse "Hotel Ortegat", gebouwd in 1735 (Lodewijk XIV-stijl). We geven er een foto van, afkomstig van de Stedelijke Commissie voor Monumenten en Stadsgezichten Gent (Fig. 4). Men kan deze mooie herenwoning ook onderscheiden rechts op de aquarel van J.J. Wynants waarover we het reeds eerder hadden (Fig.1).

Wat verder naar de hoek toe staan er twee woningen (nr. 14 en 10) met een mooie, elegante, bepleisterde gevel. Tussenin de woning die het nr. 12 draagt met een fraaie trapgevel in rode baksteen, waarschijnlijk bouwjaar 1624.

Een andere markante gevel is die van het huis gelegen op de hoek van de Oude Houtlei en van de Hoogstraat. Het gaat om een typisch 17de eeuws Gents gebouw met trapgevel. Boven de ingangdeur onder een boog prijkt een pauw in halfverheven beeldwerk. In de 17de eeuw was daar een brouwerij gevestigd genaamd "DE PAUW", maar voordien in de 15de eeuw, was daar ook al een "bruwerie" gelegen, alhoewel de naam die het pand toen droeg "DE PALE" scheen te wijzen in de richting van een bakkerij. De woning bezat in de 15de eeuw een houten gevel en het is in de 17de eeuw dat deze in steen werd herbouwd en dat de naam veranderde. In de gevel bemerkt men eveneens boven de ramen naast de ingangdeur in halfverheven beeldwerk de "Vorken"

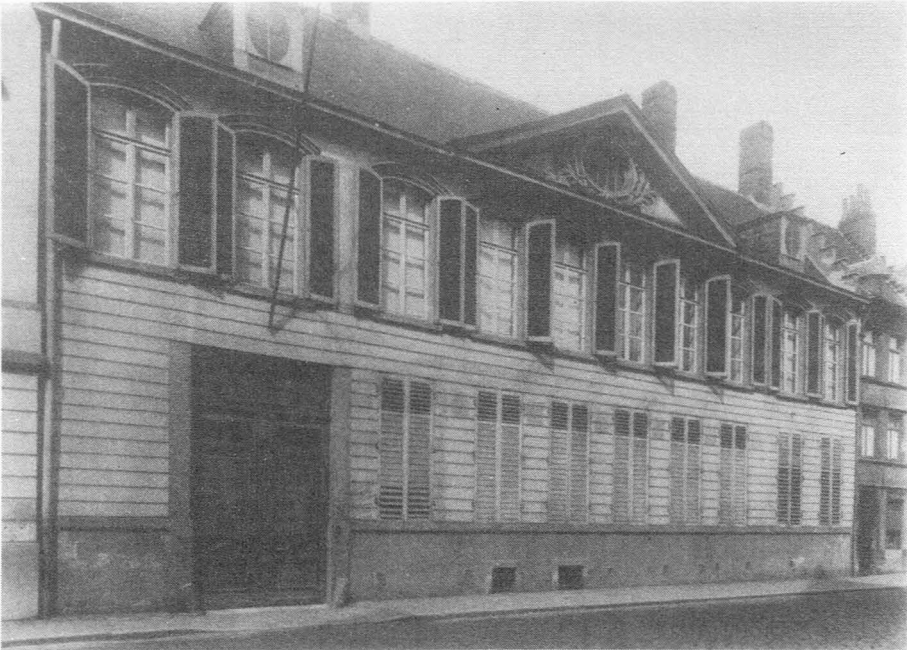

Fig. 4. Het "Hotel Ortegat" aan de Houtlei (Stedelijke Commissie voor Monumenten en Stadsgezichten, Gent).

en "stuckmanden" van de brouwersneringen. In dit pand, dat in de loop van de tijd herhaaldelijk van bestemming veranderde, is thans een privé-club gevestigd. Allicht passend in het kader van een historische terugblik, geven we ter illustratie een foto daterend van 1925; toen was daar op de hoek van de Oude Houtlei en van de Hoogstraat de *Traiteur A. Van Den Veegaete* gevestigd met de opschriften: "Diners en ville & en Province", "Comestibles Volailles et Gibiers" (Fig. 5). De geschiedenis van de Houtlei vertoont ook nog andere aspecten dan degene die we tot hiertoe belicht hebben.

Aan de hoek van de Oude Houtlei en de Schouwvagersstraat, daar waar zich thans het naar onze mening architectonisch niet bepaald geslaagd en in de omgeving niet goed geïntegreerd gebouw van het Kunstsecundair Instituut van St.-Lucas bevindt, dat later nog ter sprake zal komen, was destijds de "PARNASSUS" gelegen die in het Gents maatschappelijk- en verenigingsleven een rol heeft gespeeld en in het bijzonder dient vermeld.

In de loop van het laatste kwart van de 18de eeuw kwam er op die plaats aan de Houtlei een herberg genaamd "PARNASSUSBERG". Daar vestigde zich volgens Fr. De Potter in 1780 de Oude Rederijkerskamer "De Fontaine". Ook G. Deseyn vermeldt de datum van 1780. Guy Verriest evenwel, die een uitvoerige studie wijdde aan "Het Lyrisch Toneel te Gent van de oorsprong af tot op heden" (1964), schrijft dat op 7 juli 1789 de Rederijkerskamer "De Fontaine" een overeenkomst afsloot met de heer Neerman waardoor deze het

Fig. 5. Huis gelegen hoek Oude Houtlei-Hoogstraat (1925) (Stedelijke Commissie voor Monumenten en Stadsgezichten, Gent).

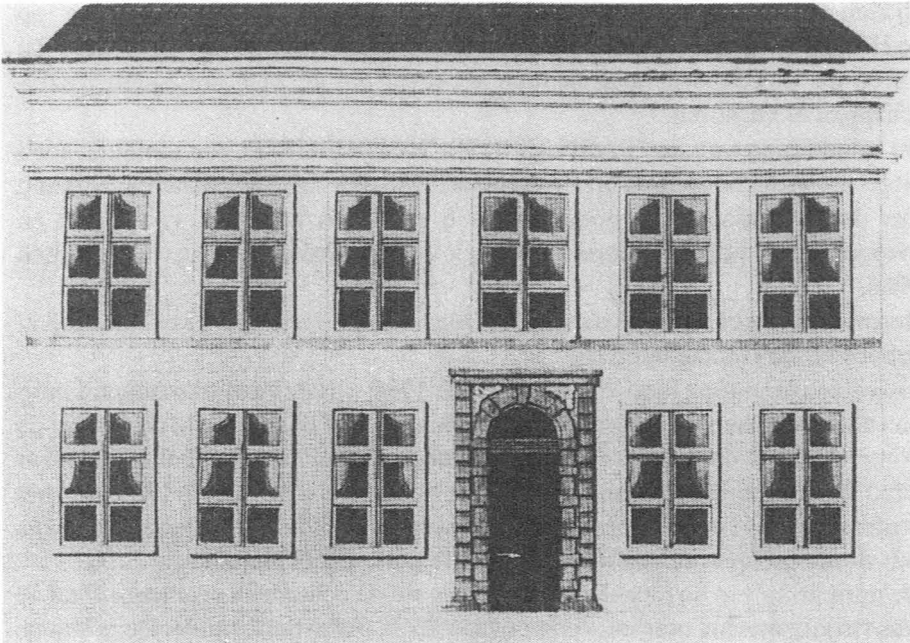

Fig. 6. Parnassusschouwburg - gevel.

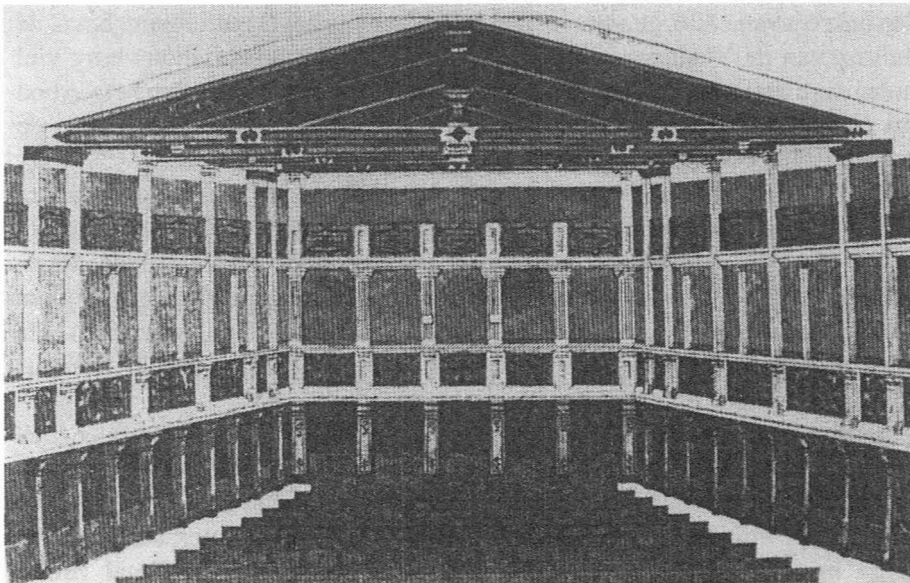

Fig. 7. Parnassusschouwburg (Beide platen uit het boek van Bevel). Binnenzicht (Overgenomen uit het Kultureel Jaarboek voor de Provincie Oost-Vlaanderen 1964).

op zich nam om een nieuwe toneelzaal bij zijn herberg "De Parnassusberg" op de Houtlei te bouwen. Daarbij bekostigden de Fonteinisten het toneel zelf. Zij waren de hoofdhuurders en hadden het recht om de zaal aan andere gezelschappen te verhuren.

De inhuldiging van de "PARNASSUSSCHOUWBURG", die tamelijk goed uitgerust was, vond plaats op 10 augustus 1789. Hierbij twee platen in verband met de "Parnassusschouwburg" (Fig. 6 en 7) uit het boek van Bevel en overgenomen uit het Kultureel Jaarboek voor de Provincie Oost-Vlaanderen 1964.

Herinneren we er terloops aan dat het toneel in de 19de eeuw heel wat bijval genoot bij de Gentse burgerij.

In overeenstemming met de conventie van 1789 was de Parnassusschouwburg niet alleen de nieuwe "Nederduytsche Schouwburg" die bespeeld werd door de Fonteinisten en door andere Nederlandstalige liefhebbersgezelschappen maar werd hij ook verhuurd aan andere gezelschappen o.m. vanaf 1799 aan het professioneel "Théâtre des Variétés Amusantes". Dit laatste bezat trouwens een flinke groep artiesten met o.a. de drie gebroeders Hanssens.

De oprichting van de toneelzaal Parnassus stelde echter een probleem want ze was strijdig met het octrooi, verleend aan de St. Sebastianusgilde. Deze laatste spande dan ook in 1793 een proces in maar dit werd geschorst tijdens de Franse Bezetting omdat de Gilde zelf afgeschaft werd.

Een dekreet van 1806, genomen door de Prefect van het Departement, beval de sluiting van de Vlaamse schouwburgen. Ook de Parnassusschouwburg viel onder deze maatregel en ging vanaf 1 januari 1807 dicht ingevolge het verbod om Nederlandse vertoningen te geven. Hij bleef dat tot in 1812 toen de Fonteinisten er opnieuw optraden.

Onder de in Gent in 1831 bestaande Maatschappijen en Schouwburgen vermeldt Destanberg o.a.: "De Vlaamsche Schouwburg" in de Parnassusberg op de Houtlei: vertoningen werden er gegeven door de Verenigde Maatschappijen van Rhetorica (samensmelting van de vroegere Maatschappij van Rhetorica, van de Fonteinisten en van de Verenigde Kunstvrienden). De Maatschappij van Rhetorica gevestigd in de Parnassusberg had in 1833 als voorzitter de heer B. Van Acker.

In de marge dient vermeld dat de Parnassus bij wijlen niet enkel het bezoek kreeg van toneelliefhebbers want de kroniek van het jaar 1831 vertelt ons dat, naar aanleiding van de tegen de orangisten in de stad genomen maatregelen, op 10 juli 1831 huiszoekingen plaats hadden bij de heer De Souter, advocaat, en in de herberg Parnassus op de Houtlei. Er werden een zestigtal zeisen aangeslagen.

Op 23 september 1833 ging er, ter gelegenheid van de verjaring van de Omwenteling van 1830, bij beslissing van het Gemeentebestuur, in de zaal Parnassus een kosteloze toneelvoorstelling door die gegeven werd door de Maatschappij van Rhetorica.

Lode Hoste schrijft dat de toneelmaatschappij "Melpomène" op 15 april 1833 haar eerste vertoning gaf in de zaal Rhetorica op de Houtlei. Als "Société de Melpomène" stond de vereniging bekend om haar dramatische voorstellingen in het Nederlands en in het Frans. Ze organiseerde ook concerten met zang in de "Parnassusberg".

Het bleef daar echter aan de Houtlei niet bij toneel alleen want op 17 januari 1836 wordt er medegedeeld dat in de zaal der Rhetorica een nieuwe maatschappij, welke voor doel heeft in de kunst van het dansen de meest mogelijke volmaaktheid te bereiken, er haar eerste feest geeft "dat door de afwisseling van Costumen, Balletten, Dansen en verdere springvermogens de liefhebbers alleszins bevredigt".

In verband met de Houtlei nog iets anders.

In 1836 stond er op 31 juli in de Gazette van Gend volgende feestelijke aankondiging:

BYLOKE - FOIRE
OP DE HOUTLEY TE GEND

"Ter gelegenheid van de Byloke-Foire zal men in den Estaminet Rhetorica allerhande kunnen bekomen aen eenen civilen prys. Gedurende de zelve Foire zullen er in gemelden Estaminet Wafels gebakken worden.

Op den 8 Augusti aenstaende zullen 'er in den voornoemden Estaminet twee Zilveren Snuyfdozen verspeelt worden; eene met de Wiskaarten en eene met de Teerlingen".

Maar hoe kwam men tot die BYLOKE-FOIRE op de Houtlei? Het antwoord luidt als volgt: De bewoners van St. Pietersplein hadden op 5 juli aan het stedelijk bestuur gevraagd om de Zomerfoor (van 1 tot 14 oogst) terug op St. Pietersplein te houden.

Sinds eeuwen werd de Zomerfoor, "Potjensmarkt" genoemd, op St. Pietersplein gehouden maar in 1702 werd ze, door toedoen van de Abt van St. Pieters naar het Bijlokeveld overgebracht. De Zomerfoor heette toen "Bijlokefoore" en stond deels voor de Bijloke en deels op de Lindelei opgesteld. Het verzoek van de bewoners van St. Pieters werd niet ingewilligd en het Gemeentebestuur deed in 1836 de Zomerfoor overbrengen naar de Violettenlei, verlenging van de Houtlei. In 1837 werd de Bijlokefoore of Byloke-Foire echter terug naar de Lindelei verplaatst. Het was dus maar een kort intermezzo geweest.

Vanaf 1837 werd de "Société Grétry", een Franstalig amateursgezelschap, de hoofdhuurder van de Parnassusschouwburg. Deze herbergde ook de Gentse Opera tijdens het oprichten van de Grote Schouwburg (1837-1840). Einde 1838 had de maatschappij Grétry reeds een tweetal voorstellingen gegeven, namelijk met de opvoering van "Le Châlet" en het eerste bedrijf van "Les Huguenots".

De in 1840 gestichte "Broedermin en Taelyver" gaf zijn voorstellingen in dezelfde zaal, afwisselend met die van de Fonteinisten, tot de zaal in 1848 haar bestemming als schouwburg verloor om een dansgelegenheid te worden. Maar

reeds tijdens de Gentse feesten van 1843, het eerste jaar dat er bij beslissing van de Gemeenteraad jaarlijks een algemene kermis werd ingericht die dat jaar in de loop van de maand juni zou plaats vinden, werd er op zondag, maandag en dinsdag telkens een bal gegeven in de zaal Rhetorica in de Parnassusberg waarvan het toegangsgeld 0,75 fr. per bal bedroeg.

Toen de eigenaars van de Parnassusschouwburg aan de Rederijkerskamers lieten weten dat het lokaal een danszaal zou worden, kon Hip. van Peene, de bezieler van "Broedermin en Taelyver", er de architect Louis Minard van overtuigen om een nieuwe schouwburg te bouwen. Die zou er komen aan de Walpoortstraat. De openstelling van de Minardschouwburg - Minard's Schouwburg geheten - had reeds plaats op 12 juni 1847 met een voorstelling door Broedermin en Taelyver". Rond de eeuwwisseling was er al een eerste renovatie van de schouwburg noodzakelijk. Het valt niet binnen het bestek van onderhavige bijdrage om verder in te gaan op de nochtans interessante geschiedenis van de Minardschouwburg die ook vandaag weer in de aktualiteit staat door de renovatie ervan en wat ermee verband houdt.

De Parnassus had dus een andere bestemming gekregen. In die zaal lag van 1850 tot 1865 de maatschappij der "Zware Gentenaars" waarvan de leden leerden dansen bij P. Van Acker. Over Pieter Lieven Van Acker schreef de Gazette van Gent "dat deze wakkere man, ofschoon 51 jaar, nog de onmogelijkste sprongen wist te maken, dat hij lessen gaf in dansen sedert 1835 en dat hij vader was van 19 kinderen". Aan pittoreske figuren, die dan gewoonlijk in de volksmond nog een bijnaam kregen, ontbrak het daar in alle geval niet.

Nadat de Parnassus zijn functie als toneelzaal had verloren, deed hij echter niet alleen dienst als danszaal maar werd hij ook gebruikt voor het beleggen van vergaderingen en meetings.

In "Gent in 1881" noteert M. Steels dat op 17 maart van dat jaar op een meeting in de Parnassus een spreker de lof had gemaakt van de Nihilisten die de Tsaar van Rusland hadden vermoord. De spreker had eraan toegevoegd dat Koning Leopold II hetzelfde lot zou ondergaan.

Op 19 maart 1881 meldde de Gazette van Gent: "de heer E. Anseele, letterzetter, schrijft ons dat hij de persoon is van wie men zegde dat er tegen hem vervolgingen ingespannen waren om in een meeting, in de Parnassus gehouden, uitgeroepen te hebben dat Koning Leopold II hetzelfde lot zou ondergaan als de Keizer van Rusland; de heer Anseele laat ons weten dat er tegen hem geen vervolgingen ingespannen zijn. Volgens onze briefschrijver is er op bedoelde meeting niets dergelijks gezegd".

Op 6 juli 1881 werden te Gent strooibriefjes verspreid ten gunste van het algemeen stemrecht. 's Anderendaags volgde er een manifestatie. Een optocht vertrok van de herberg "Den Duitsch", lokaal van de socialisten, en trok naar de Parnassus waar een meeting werd gehouden.

De Gazette van Gent van 3 november 1882 brengt verslag uit over de voordracht die daags voordien in de Parnassus werd gehouden door Louise Michel,

Franse revolutionaire en voorvechtster van de Parijse Commune. De voordracht was voorzien voor 6 uur. Voor de Parnassus stond de Houtlei vol van het volk, meestal werklieden, allen kalm en rustig. Ook in het Schouwva-gersstraatje bevond er zich veel volk. Reeds om 4 uur zat de zaal proppensvol, zo schrijft de Gazette van Gent, en onder de aanwezigen talrijke vrouwen en meisjes.

Louise Michel wordt verwelkomd en voorgesteld door E. Anseele. Louise Michel voert het woord. Anseele vertaalt voor het publiek de woorden door Louise Michel uitgesproken. Hij doet het met getrouwheid en op werkelijk merkwaardige wijze, zo voegt de krant eraan toe. Men juicht Louise Michel geestdriftig toe; ze wenst het Gents werkvolk geluk met zijn houding. "De Gentse werklieden zijn de waardige zonen van Jacob van Artevelde" roept ze nog uit. Wanneer Louise Michel vertrekt, barst de zaal nogmaals uit in toe-juichingen.

Louise Michel moest ook nog op een andere plaats in de stad gaan spreken, namelijk in de Hippodroom. Daar wachtte er echter een ander schouwspel, zo meldt de Gazette van Gent. Er was veel woeling en gejuuw en de spreekster kon zich, wegens het kabaal door tegenmanifestanten, niet verstaanbaar maken. Ze moest onverrichterzake heengaan. Om daartegen te protesteren organiseerden de Gentse socialisten in de Parnassus een meeting waarop een door E. Anseele ondertekend protest werd geformuleerd en steun werd toegezegd aan Louise Michel.

Zoals we kunnen vaststellen was er in die jaren veel drukte op de Houtlei. Er werd in de Parnassus niet enkel gedanst maar ook geregeld vergaderd en over politiek gesproken.

Toch waren er ook soms nog andere stemmen te horen in de Parnassus. Zo kwamen in 1890 predikanten van het Reddings-leger er het geloof verkondigen van William Booth, de Engelse stichter en generaal van het Leger des Heils.

Maar er stonden op de Houtlei andere zaken te gebeuren.

Het einde van de 19de eeuw was nabij en de eeuwwisseling werd op de Houtlei gekenmerkt door een andere en zeer belangrijke gebeurtenis die het aanschijn ervan op doorslaggevende manier en in ongunstige zin zou wijzigen. Inderdaad, in 1899 besliste het Gents Stadsbestuur om de GRACHT OP DE HOUTLEI TE DEMPEN en de aldus bijgewonnen grond aan de aangelanden te verkopen. Het Sint-Amandusinstituut verwierf over een grote lengte een breed stuk van die grond en bouwde op de gedempte Gracht en op de aloude kaai- en vestingmuren een nieuwe vleugel met klaslokalen, slaapzalen en een vergaderzaal. Sint-Lucas bouwde eveneens op de aangewonnen grond en breidde dus verder uit. Een groot gedeelte van de gebouwen dateert trouwens van na de demping. Ook de Jezuïten namen een deel van de gedempte Gracht in bezit.

Het Schokkebroersvestje, langs waar men de kapel van de Alexianen bereikte

en dat ontstaan was in de Middeleeuwen, verdween ingevolge de uitbreiding van het Sint-Amandusinstituut, aan de kant van de Poel voor goed uit het stadsbeeld in het begin van deze eeuw, namelijk in 1904. Het onderging later, in de loop van de jaren dertig, hetzelfde lot aan de kant van de Watergraafstraat.

Er was zeer veel veranderd op de Houtlei. De machtige Poorten en Torens waren een na een gesloopt; prachtige historische gebouwen waren verdwenen; de Gracht was gedempt en de indrukwekkende omwalling- en vestingmuur behoorde tot het verleden. De Houtlei verloor haar schilderachtig en uniek karakter. Een historisch Gents stadsgezicht had opgehouden te bestaan. Het bouwkundig patrimonium van onze stad werd tijdens de 19de eeuw zwaar togetakeld en verminkt. De Houtlei ontsnapte er niet aan.

Er waren nochtans vurige verdedigers geweest van het Gents stadsschoon die zich hevig hadden verzet tegen het plan om de Houtlei te dempen. Onder hen Armand Heins en Fr. De Potter. Deze laatste wees er op dat het dempen van de Houtlei geen vondst was van "WANDALEN" op het einde van de 19de eeuw want dat reeds in het jaar 1816 op het stadhuis de vraag geopperd werd of het niet goed zou zijn de Houtlei op te vullen. Het voorstel kwam opnieuw ten berde in 1845 en in datzelfde jaar werd de suggestie tot overwelving van de Houtlei afgewezen. Nog jaren later betreurde De Potter in bittere woorden de maatregel die Gent een enig schoon stadsgezicht armer had gemaakt.

Toen de Houtlei gedempt werd, was deze al lange tijd onbevaarbaar geworden. De waterloop werd niet enkel inzake onderhoud ernstig verwaarloosd maar met de toestemming van de stad werden er 's winters zelfs karrevrachten sneeuw en straatvuil in uitgestort. Dat was natuurlijk niet van aard om de waterloop te vrijwaren. De vervuiling van de waters vormde ook toen een zeer ernstig probleem.

De vraag dient in ieder geval gesteld of men aan de kant van de stad wel ernstig genoeg naar een oplossing gezocht had om de Gracht en tevens het gehele landschap te bewaren. Het antwoord luidt: neen!

De demping van de Houtlei, wat er in de 19de eeuw reeds was aan voorafgegaan en wat er daarna nog op volgde, bracht de teloorgang en het einde met zich van een der schoonste Gentse leien.

Zoals reeds gezegd, bouwden St-Amandus, St-Lucas, de Jezuiten en andere aangelanden van het begin van deze eeuw af op de gedempte Houtlei. Het Sint-Amandusinstituut breidde zich doorheen verschillende bouwfasen tot in 1976 verder uit.

Er weze terloops aan herinnerd dat het in de loop van de jaren dertig was (1934-1935) dat de lagere school en de middelbare afdeling gesplitst werden in een Nederlandstalige en Franstalige sectie.

De Vervlaamsing werd voltooid na de oorlog met de afschaffing in 1945 van de Franstalige handelsafdeling.

De mooiste delen van het gebouwencomplex van het Sint-Amandusinstituut

blijven naar onze mening nog steeds deze die behoorden tot het voormalig klooster der Alexianen met o.m. de mooie barokke kapel van het einde van de 17de eeuw met het zeer sierlijk torentje en het tegen de kapel aanleunend gebouw met trapgevel dat trouwens aantoonde tot waar destijds de kaaimuur van de Houtlei kwam.

Het mooie barokke ingangspoortje, dat zich eertijds in de St. Michielsstraat bevond en aldaar gelukkig van de architectonische vernieling, die er aangebracht werd, kon gered worden, werd in 1980 overgebracht naar de Houtlei. Nachtelijk vandalisme is er echter oorzaak van geweest dat de H. Amandus, wiens beeld boven het poortje prijkt, recentelijk zijn twee handen werd afgehakt. Toch wel een bijzonder triestige mentaliteit die sommige mensen bezielt om dergelijke daden te stellen.

St-Lucas breidde zich na de demping verder uit aan de beide zijden van de Zwarte Zustersstraat. Het nam ook bezit van de Kerk van de Jezuïeten die voor de eredienst gesloten werd en tot andere doeleinden aangewend. Later ging ook de Residentie van die Paters in de handen van het St-Lucasinstituut over. In 1926 vestigde het St-Lucasinstituut in de vroegere Parnassus een afdeling van het HIGRO (Hoger Instituut voor Grafisch Onderwijs).

Heel wat lezers hebben ongetwijfeld nog de oude, zij het dan gewijzigde gevel van de vroegere Parnassus en het ernaast gelegen "Estaminet" gekend vooraleer deze volledig verdwenen.

In het begin van de jaren 1950 werd ook de oude feestzaal van de Parnassus nabij de hoek van de Schouwvagersstraat afgebroken.

Ook in de voorbije jaren is de Oude Houtlei niet van harde ingrepen en van storende nieuwbouw gespaard gebleven.

Daar waar eens de Parnassus gelegen was, aan de hoek van de Oude Houtlei en van de Schouwvagersstraat, werden door Sint-Lucas voor zijn Kunstsecundair Instituut nieuwe gebouwen opgetrokken (eerste steenlegging in 1988) die architectonisch allerminst aangepast zijn aan de omgeving en aan het algemeen karakter van de Houtlei.

Indien er in dit geval gestreefd werd naar integratie van oud en nieuw - wat in sommige gevallen wel mogelijk is wanneer het op een verantwoorde wijze gebeurt - kan niet worden gezegd dat deze poging als geslaagd mag worden aanzien, wel integendeel. Er ontstond met de omgeving trouwens een ernstige controverse van zodra het plan bekend raakte om tot dat soort bouw over te gaan. Er werden schriftelijke bezwaren en petitie's opgesteld en ingediend maar zonder resultaat.

De zijgevel van het 18de eeuws herenhuis, gelegen aan de hoek van de Oude Houtlei en van de Schouwvagersstraat, draagt vandaag nog de sporen van verschillende protestacties die destijds gevoerd werden. Ter verduidelijking een foto die dateert van april 1989 waarop men de graffiti kan zien (Fig. 8). De teksten die men er heden nog kan lezen, laten aan duidelijkheid niet te wensen over:

Fig. 8. Graffiti op de zijgevel hoek Schouwvagersstraat 1989 (Eigen foto).

ST. LUCAS BID VOOR ONS. OM 'T MINSTE BEZWAAR DAT NIET KON. OM SUBLIEME INTEGRATIE... OM 'N BREDERE STRAATMOND. OM 'N BLINDE MUUR... DIE WEL KAN... OMDAT ST. LUCAS ALLES MAG. BOUWEN ZONDER PARKING. IEDEREEN GELIJK VOOR DE WET. OMDAT VOETGANGERS SLACHTVEE ZIJN. OMDAT VEILIGHEID NONSENS IS. WIJ DOEN VERDER...

Verschillende zaken werden op de korrel genomen. Maar het haalde allemaal niet veel uit en ook Sint-Lucas verhoorde blijkbaar niet de gebeden van hen die hem aanriepen. Hij haalde er zelfs de H. Geest niet bij om de ontwerpers beter te inspireren en tot andere gevoelens te brengen. En zo werden het stadsgezicht aan de Houtlei en het historisch kader nogmaals aangetast en geschonden. De gevelstructuur van het Kunstsecundair Instituut

is log en lomp en oogt niet fraai. Ze komt het beeld van de Houtlei aldaar zeker niet ten goede en steekt schril af, maar in ongunstige zin, tegen het waardevolle dat op de Houtlei uit voorbije stijlperiodes overgebleven is. Zie maar, eveneens op de hoek van de Schouwvagersstraat en van de Oude Houtlei, bevindt zich ter hoogte van de eerste verdieping van het reeds eerder genoemd 18de eeuws herenhuis ingewerkt in de gevel, een oud, mooi, barokke kapelletje met O.L.V. beeld. Men kan het heel even onderscheiden op de foto van Fig. 8. Eenvoudig, sierlijk en schoon.

Ja, men kan het alleen maar herhalen; de Houtlei zal nooit meer zijn wat ze lange tijd geleden geweest is en het zijn niet de in 1991 en 1992 aldaar uitgevoerde werken die haar ook maar een deel van de oude glans zullen teruggeven.

DIE WEGEN- EN RIOLERINGSWERKEN VORMEN DAN WEER EEN EPISODE OP ZICHZELF

Toen er in september 1991 een aanvang mede werd gemaakt, kwamen vanwege de bewoners van de Houtlei, die vooraf niet op de hoogte waren gebracht en dus zeker niet werden geraadpleegd, heel wat vragen, klachten en voorstellen. "De Oude Houtlei heeft ervan", "Inwoners Oude Houtlei ongerust over werken", kon men o.m. in de maanden oktober en november 1991 in Gentse kranten lezen en dat vertolkte goed wat de mensen aldaar dachten: in niets overdreven.

Nadat er met de werken al was begonnen en er bij de bewoners zelf van de Houtlei beroering was ontstaan, werd er een informatievergadering belegd met de Schepen van Openbare Werken en met vertegenwoordigers van de bevoegde stedelijke diensten. Het leverde allemaal niet veel op. Er werd geantwoord dat de werken reeds in 1989 door de Gemeenteraad waren goedgekeurd en dat er, om subsidiereidenen, niet veel meer aan de bestaande plannen kon gewijzigd worden; hoogstens kon eventueel nog met suggesties voor kleinere aanpassingen rekening worden gehouden. Ten gronde zou er niets meer veranderen en daarmee kon men het stellen. De bewoners van de Houtlei werden voor voldongen feiten geplaatst. Ze waren er zeker niet erg gelukkig mee en zagen de afloop argwanend tegemoet.

Voor een tijdje werd de Houtlei weer een stukje gracht; ter verduidelijking een foto uit die dagen - oktober 1991 - (Fig. 9). Maandenlang is het voor de aangelanden aldaar een mizerie van jewelste geworden. Ongemakken van allerlei aard, het ploeteren in de modder, het dagelijks aanhoudend zenuwslopend lawaai van de ingezette mechanische tuigen, het bijwijken zwaar gedaver en gedruis dat sporen heeft nagelaten, de enorme hoeveelheden vuil die de bewoners van de Houtlei en ook anderen in de omgeving vanaf september 1991 tot een heel eind in 1992 voortdurend binnenkregen en moesten verwijderen - voor zover dat mogelijk was -, de geleden schade, hebben er voor gezorgd dat het voor de betrokkenen een zeer moeilijke tijd werd. Trouwens ook niet van gevaar ontbloeit want voor wie de overkant van

Fig. 9. De Houtlei werd weer voor een tijdje een stukje gracht (Eigen foto).

de straat moest bereiken, zat er tijdens bepaalde fasen van de werken het risico van struikelen of van uitglijden altijd in. Sommigen ondervonden het aan den lijve. Er werd ook niets gedaan om de voetgangers enigszins behulpzaam te zijn of voor hun veiligheid te zorgen.

Er was ook even paniek toen half oktober 1991 een graafkraan aan de hoek van de Oude Houtlei en van de Zwarte Zustersstraat een meetklok van de gasleiding afrukte en zodoende een lek veroorzaakte dat een grote hoeveelheid gas liet vrijkomen. Gelukkig zonder erg maar men had toch wel even schrik gehad en de adem ingehouden.

Na de wegen- en rioleringswerken die in 1988 in de Hoogstraat en aan de Poel uitgevoerd werden en reeds voor heel wat problemen hadden gezorgd, volgde er nu in 1991 en 1992 voor de mensen aan de hoek van de Oude Houtlei en

van de Poel een tweede episode die opnieuw veel last en hinder veroorzaakte en terug schadelijke gevolgen met zich bracht. Ook aan de voetpaden en aan het wegdek op de Poel was er nu heel wat schade en het is wel de vraag of bepaalde panden aldaar ook niet geleden hebben onder de werken; allicht wel. Alsof het allemaal niet genoeg was, kwam er nog geregeld een stukje nachtelijk vandalisme bij kijken. Misschien vonden sommigen dat de maat niet vol was en dat ze er best nog een schepke bovenop deden. Het geduld van de mensen werd er in ieder geval zwaar op de proef gesteld.

Tijdens de uitvoering van de werken werden ook nu weer op bepaalde plaatsen aan de Houtlei en in de onmiddellijke omgeving overblijfselen van een ver verleden blootgelegd. In de Zwarte Zustersstraat stootte men op de resten van de indrukwekkende omwalling- en vestingmuur en aan de hoek van de Oude Houtlei en van de Poel op stukken van de metersdiepe funderingen van de Turrepoort en waarschijnlijk ook van de Turrepoortbrug en van een kaaimuur.

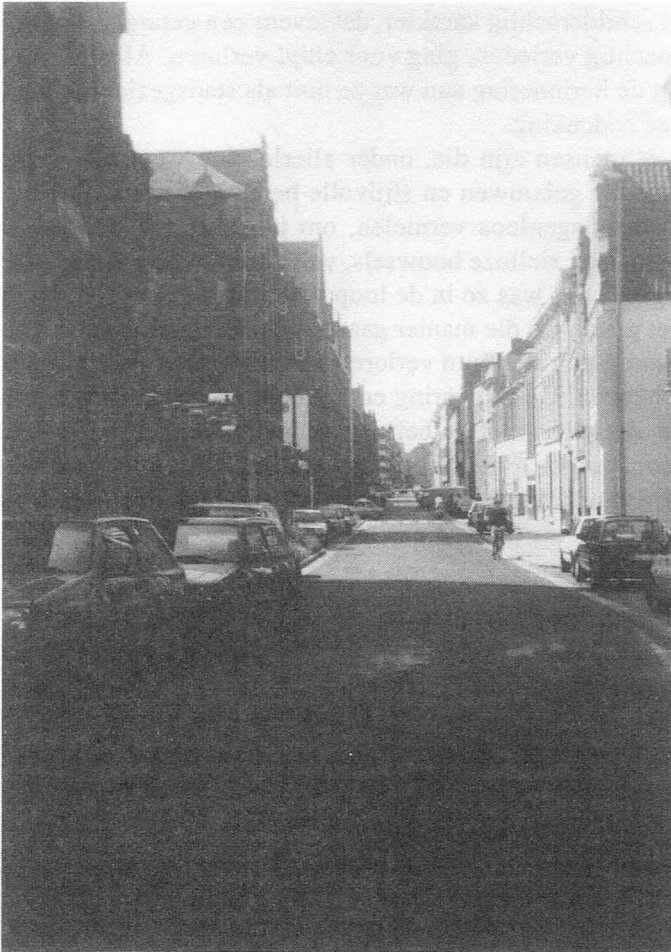

Fig. 10. De Oude Houtlei begin juli 1992 (Eigen foto).

Of de Houtlei, na de uitvoering van die werken, nu wel "een straat met veel mogelijkheden" zal worden, zoals vooropgesteld door beleidsmensen en wat voor positiefs dat voor de bewoners precies inhoudt, ook wat de verkeersregeling betreft, blijft wel zeer de vraag.

Misschien zal men vlugger dan verwacht tot de vaststelling moeten komen dat het anders en beter had gekund. Naar ons persoonlijk en bescheiden oordeel heeft de Oude Houtlei er niet veel bij gewonnen, ook niet inzake woonkwaliteit.

Bijgaande foto (Fig. 10) toont de Oude Houtlei zoals ze er voorkomt begin juli 1992; een beeld van de Houtlei nu. Kijk nog even terug naar de afbeelding op Fig. 1.

De HOUTLEI NU is, spijs de mooie panden die er zich heden nog bevinden, niet meer wat ze VROEGER geweest is. De zware tol, die ook zij aan de 19de eeuwse vernielzucht moest betalen, kan niet meer vergoed worden. Haar pittoresk en schilderachtig karakter, dat tevens een getuigenis inhield van een groots en machtig verleden, ging voor altijd verloren. Alleen haar benaming bewaart nog de herinnering aan wat ze ooit als stadsgezicht te bieden had.

Tot slot deze bedenking.

Daar waar er mensen zijn die, onder allerlei voorwendsels, typische oude huizen, markante gebouwen en stijlvolle herenwoningen afbreken of historische sites meedogenloos vernielen, om plaats te maken voor nieuwe en soms smakeloze en ziellose bouwsels, valt voor het bouwkundig erfgoed het ergste te vrezen. Dat was zo in de loop van de 19de eeuw en het is ook vandaag nog het geval. Op die manier gaan unieke bestanddelen van het waardevol bouwkundig patrimonium verloren en verdwijnen voor altijd merkwaardige landschappen. De vrijwaring en het behoud ervan blijven nochtans een opgave van het allergrootste belang die moet steunen op de eerbied zelf voor een onvervangbaar patrimonium. Ook de Oude Houtlei en haar geschiedenis als stadslandschap herinneren ons aan dat fundamenteel beginsel.

Juli 1992

Georges BROGET

BIBLIOGRAFIE

- Baillieul B.: Zusters H. Eucharistie, in "Open Monumentendag Gent" September 1990.
- Broget G.: Toen wegenwerken op de Poel en Sint-Michielsplein een stuk ver verleden blootlegden, in "Ghendtsche Tydinghen" 20ste jaargang 1991 nr. 5.
- Celis G.: Beschrijving van Gent - Gent 1920.
- Decavele J.: De Oude Houtlei: Vest en Vestingmuur, in Tijdschrift "Toerisme in Oost-Vlaanderen" 20ste jaargang nr. 5, 1971.
- De Herdt R.: Een Hollands Soldaat penseelt Gent, Stichting Mens en Cultuur 1989.
- De Potter Fr.: Gent van den oudsten tijd tot heden. Zevende en Achtste deel - Gent 1933.
- Deseyn G.: Gids voor Oud Gent - Gent 1984.

- Destanberg D.: Gent sedert 1831 - Voornaamste Gebeurtenissen. Gent 1903.
- Devos Patr.: Gent "Hotel Verhaegen-Lammens, Oude Houtlei", in "Beschermede Monumenten en Landschappen in de Provincie Oost-Vlaanderen"-1976.
- Haerens K.: Gentse Gevelbeelden, N.V. Het Volk 1984.
- Hoste L.: Gezelschapsleven te Gent in de 19e begin 20e eeuw, in "Ghendtsche Tydinghen" 21ste jaargang 1992 nr. 2.
- Sint-Amandus 1863-1988, Gent.
- Steels M.: Gent in 1881, in "Ghendtsche Tydinghen" 13de jaargang 1984 nr. 1.
- Steyaert J.J.: Volledige Beschrijving van Gent - Gent 1857.
- Terlinden, Burggraaf: Het Herenhuis Verhaegen-Lammens, Oude Houtlei Gent, in "De Woonstede door de eeuwen heen" december 1970.
- Van Werveke A.: Het Hof Ter Posterne, in "Ghendtsche Tydinghen" 21ste jaargang 1992 nr. 2.
- Vermeersch K.: Franciscanen - Oude Houtlei, in "Open Monumentendag" september 1990 Gent.
- Verriest G.: Het Lyrisch Toneel te Gent, van de oorsprong af tot op heden, in "Kultureel Jaarboek voor de Provincie Oost-Vlaanderen 1964".

- De Gazette van Gent, Stadsarchief Gent: referenties. Stedelijke Commissie voor Monumenten en Stadsgezichten, Gent.

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE NR. 309

Op 1 oktober 1903 stelde Armand Heins in de rubriek "Burgerlijke Bouwwerken - Museum voor Stenen Voorwerpen, nr. 56 - XVIIe-XVIIIe eeuw", in het Frans een fiche op over de

Deuromlijsting afkomstig van de Sint-Kathelijnestraat

In de 2de helft van de XVIIe en in het begin van de XVIIIe eeuw werden veel gevels van huizen en van godsdienstige of liefdadige instellingen in Gent versierd met ingangspoorten met een monumentale stenen omlijsting.

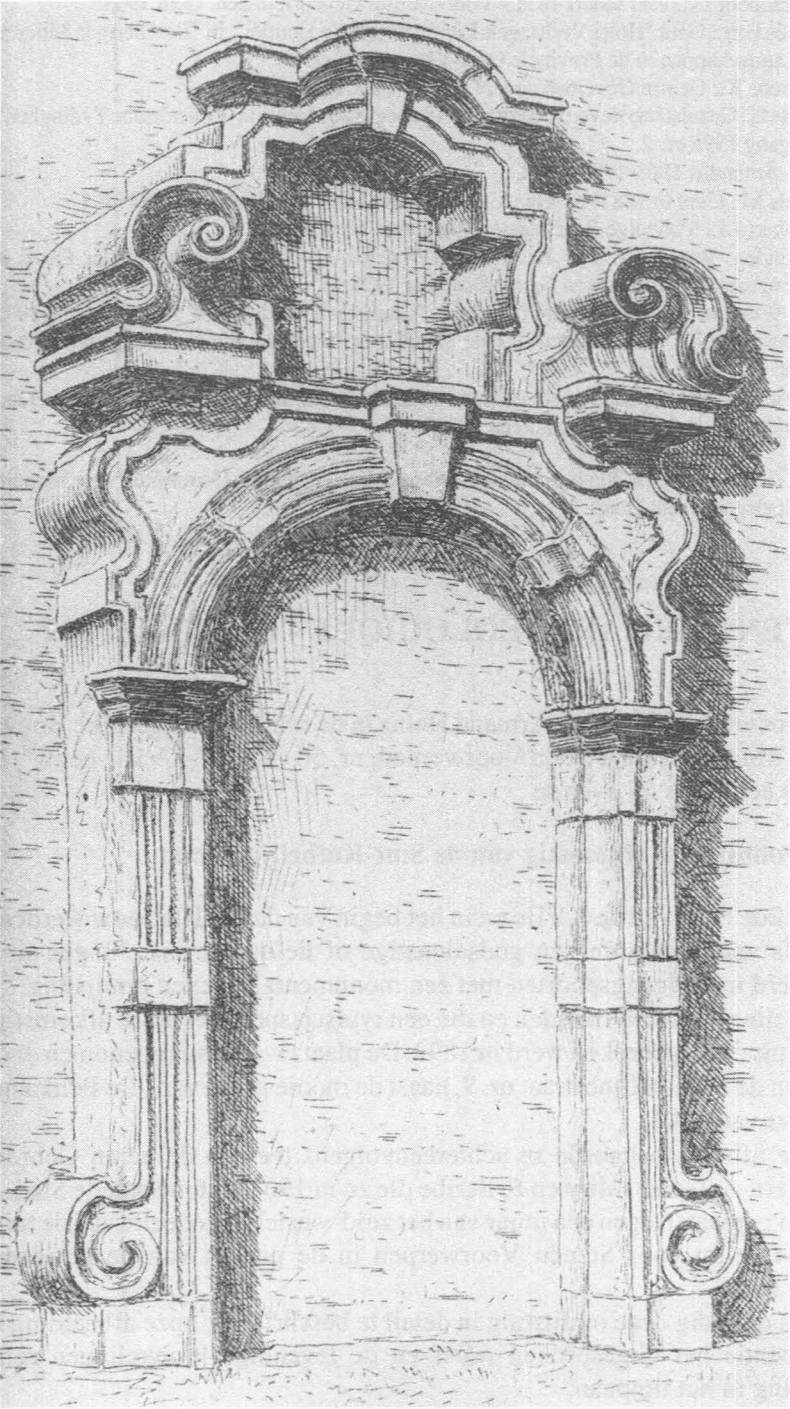
Deze die wij hier vermelden en die een typisch specimen is, is afkomstig van een huis dat afgebroken werd in 1892. De plaats wordt nu ingenomen door het huis in de St-Kathelijnestraat nr. 9, naast de mooie gevel van "De Pelikaan" die dateert van 1701.

Na de afbraak behoorde ze achtereenvolgens toe aan de heren Gebroeders Lybaert, A. Gallet-Miry en F. Scribe die ze in 1901 afstond aan de Stad. Ze is heden geplaatst tegen een muur van het zuid-westelijk gedeelte van de tuin van het Museum voor Stenen Voorwerpen in de puinen van de gewezen St-Baafsabdij.

Het is onnodig deze omlijsting in detail te beschrijven; onze afbeelding toont voldoende het uitgesproken reliëf en de levendige kronkelingen rond de opening in het timpaan.

Ze heeft een hoogte van 4,50 m. en een breedte - op het niveau van de voluten aan de basis - van 2,65 m.

Museum voor Stenen Voorwerpen. Deuromlijsting van een huis in de St.-Kathelijnestraat dat in 1892 afgebroken werd.

GEZELSCHAPSLEVEN TE GENT IN DE 19e BEGIN 20e EEUW (Vervolg)

f/ SCHIETEN MET VUURWAPENS

Het manipuleren van vuurwapens als hobby was enkel voor de welstellende burgerij weggelegd.

De oudste Gentse vuurwapenvereniging was de "*Gilde van Sint-Antoon*", waarschijnlijk in 1420 opgericht als gilde der kolveniers en kanonniers. Haar reglement werd in 1488 door de schepenen goedgekeurd en door Keizer Karel in 1516 erkend, waardoor ze ook "Soeverein" werd verklaard. Aanvankelijk was ze een vereniging van burgers die de stad tegen onlusten en aanvallen van vreemde troepen beschermden. De leden oefenden zich met de haakbus op een deel der bolwerken aan Einde Were (Ekkergem). Ontbonden tijdens de Franse Revolutie, werd haar lokaal verkocht. Vanaf 1802 kon ze zich echter als maatschappij laten gelden. (15)

Achter de Sint-Pieterskerk, aan de Schelde, kreeg ze een geschikt oefenterrein ter beschikking, behorende aan de stad. Haar lokaal was de herberg "De Korenbloem" op Ekkergem. Tijdens de 19de eeuw organiseerde "Sint-Antoon" verschillende wedstrijden voor karabijnschutters. Vanaf 1895 deed ze tevens aan kleiduifschieten. (16) Daartoe huurde ze te Drongen, bij de Snepbrug een weide. Deze onderafdeling stond bekend als de "*Stand du Snep*".

In 1826 werd de schuttersmaatschappij "*Moed en Volharding*" (Courage et D evouement) opgericht. Haar lokaal konden we niet achterhalen.

De leden van de maatschappij "*Sint-Joris*", gesticht in 1847, oefenden zich in het schieten met pistool en karabijn. Aanvankelijk had ze een lokaal in de Tichelrei, maar even v or 1914 vergaderde ze in het Patershol, in de Kuiperstraat 4.

In 1857 ontstond de "*Fr eres d'Armes de Guillaume I*" en twee jaar nadien de schuttersvereniging "*Fr eres d'Armes de L opold I*". Hun vergaderlokaal is niet bekend, zoals trouwens bij heel wat van deze soortgelijke maatschappijen.

De 8ste juli 1866 richtten "*De Gentse Karabijniers*" (Les Carabiniers Gantois) een schuttersfeest in tijdens hetwelk met de karabijn "Flobert" werd geschoten. De stichtingsdatum van deze vereniging was 1860.

De eerste kleiduifschutterij werd alhier in 1863 opgericht. Men oefende te Gentbrugge op een weide. Deze maatschappij fuseerde in 1902 met de "*Kleiduifschutters van Maaltebrugge*" (Soci t  du tir aux pigeons de Saint-

---

(15) Heins, M. beweert dat dit eerst in 1807 gebeurde. Zie: "Gand, sa vie et ses institutions" (deel 2).

(16) "Kleiduiven" zijn schijven van gebakken aarde, uit een katapult geschoten. Die schijven dienen als doel bij de schietoefeningen, hetgeen in bepaalde kringen nog steeds in gebruik is.

Denis) die in 1881 was ontstaan. Aanvankelijk werd geoefend op het koersplein van Sint-Denijs. Na 1883 gingen de oefeningen door op de Assels te Drogen.

De liberale schuttersvereniging "*Les Chasseurs-Eclaireurs*" (De Jagers-Verkenners) werd omstreeks 1870 opgericht. Ze stapte onder meer op in de stoet van de Pacificatieherdenking van 1876. Soortgelijke maatschappijen van officieren en onderofficieren van een bepaald regiment kwamen meer voor. Leden van de artillerieafdeling van de burgerwacht stichtten in 1873 de "*Société du Tir Sainte-Barbe*" (Schuttersmaatschappij Sinte-Barbara), genoemd naar de beschermheilige der kanoniers.

Vanaf 1 december 1877 kon men toetreden tot de schuttersvereniging "*De Toetsers*" die als kenspreuk had "Zonder Nijd". Men schoot er met de Flobertkarabijn en het lokaal was het café "A Sielbo" in de Tweebruggenstraat 35. Een jaar nadien werd de "*Moed en Volharding*" gesticht. Of was het een heroprichting van de naamgenote uit 1826? De leden van deze maatschappij vonden elkaar in "Het IJzeren Kruis" in de Sleepstraat 13 waar ze tevens hun schuttershandigheid demonstreerden.

"*Les Carabins*" was een vereniging door oud-cavaleristen gesticht. Ze bestond sinds 30 oktober 1881 en was aanvankelijk in het café "Saint-Arnaud" op de Kortrijksestraat 201 gevestigd. In 1885 was hun lokaal het "Café Francfort" in het Nieuwland 47. Bij de eeuwwisseling trof men ze in het café "Miry" in de Mirystraat 23.

Waarschijnlijk omstreeks 1885 ontstonden talrijke andere schuttersmaatschappijen.

De "*Union et Fraternité*" (Eendracht en Broederlijkheid) was een vereniging van gewezen onderofficieren. Hun lokaal was de "Taverne Royale" in de Kammerstraat.

De "*Comblain- en Flobertclub*" had haar zetel in "De Vlaamse Tapperij" op het Begijnhofplein 13.

De vereniging "*Geen Moed verloren*" vergaderde in café "De Vlasmarkt" op de Oude Beestenmarkt 6.

De schuttersmaatschappij "*De koninklijke Jacht*" werd genoemd naar haar lokaal "La Chasse Royale" in de Noordstraat 39. Omstreeks 1910 kwamen de leden echter bij elkaar in het café "De Karpel" in de Zwarte Zustersstraat.

In 1887 werd de "*Société d'Armes et de Tir*" (Wapen- en Schietvereniging) van het 1ste Legioen der Burgerwacht opgericht. De leden oefenden in de "Taverne du Centre" in de Walpoortstraat.

Met het inzicht met Flobertkarabijnen te oefenen, stichtten enkele garde-civieken in 1888 de vereniging "*De Gentse Schutters*". Twee jaar nadien telde ze reeds een 50-tal leden. Men hield één oefening per week. Tot 1892 was haar lokaal het "Café Rubens" in de Sint-Pietersnieuwstraat 12.

Tijdens het laatste decennium van de 19de eeuw werden nog verscheidene schuttersverenigingen opgericht. Zo hadden de "*Zondernaamschutters*" ca.

1890 hun lokaal in de Zondernaamstraat 38. De leden van "*De Scherpschutters*" oefenden toen in het "Café du Puits" op de Kortrijksesteenweg 124. De "*Mauserclub*" droeg de naam van het gehanteerde wapen. Haar lokaal stond in de Nieuwpoortstraat 34. De "*Cody Kring*" werd genoemd naar de befaamde Amerikaanse buffeljager Buffalo Bill. Deze vereniging vergaderde in een herberg op de Oude Beestenmarkt 3. De "*Rabotschutters*" oefenden omstreeks 1900 in het "Café du Rabot" in de Rabotstraat 86.

g/ PAARDEN- EN HONDENRENNEN

Wordt heden ten dage de paardesport door BLOSO aangemoedigd bij alle jongeren, gedurende de ganse 19de en het begin van de 20ste eeuw was deze sporttak enkel een "must" voor de afstammelingen der Westeuropese begoede families. Rijscholen waren er zowat overal in de grote steden, natuurlijk enkel toegankelijk voor deze die het konden bekostigen.

Te Gent, waar men reeds sinds de tweede helft van de 17de eeuw legermanèges kende, stichtte men op 19 maart 1838 een "*Société pour l'Encouragement des Courses et l'Elève des Chevaux dans les Flandres*", kortweg "*Société des Courses*" genoemd. Haar lokaal was gevestigd in het prestigieuze "Hôtel de la Poste" op de Kouter. In 1860 betaalde men 60 frank lidgeld 's jaars.

Men keek uit naar een uitgestrekte vlakte in de omgeving van Gent om er een paardenrenbaan van te maken. Het Sint-Denijsplein bleek het meest geschikt. De 14 april 1838 besloot het Gentse Stadsbestuur een jaarlijkse subsidie van 2.500 goudfranken te schenken en tevens de kosten van de renbaan op zich te nemen!

Alles ging blijkbaar snel want begin juli 1838 grepen dààr de eerste harddrijverijen plaats. De entreekaarten kostten 10 en 20 frank. De luxeéquipages moesten 5 tot 8 frank neertellen (al naargelang het aantal paarden) om binnen de omheining te rijden.

Tot vóór 1914 werden er paardenrennen ingericht gedurende eerst twee, later vier dagen van de Gentse Feesten. Vanaf 1905 kwam de hippodroom "Westveld" te Sint-Amandsberg concurreren. Deze renbaan was ingehuldigd in april 1885. (17)

Ondertussen was in 1853 de "*Cercle Equestre*" gesticht. De oefeningen en festiviteiten gebeurden in de "Manège Visser" in de Bagattenstraat 11. Daar werden voornamelijk paardedressuurwedstrijden gehouden. Doch aan 't eind

---

(17) Het koersplein "Westveld" werd ingericht op de gronden van de familie de Burbure de Wezenbeek.

Naast de hippodroom die uit twee delen bestond (een deel voor de "platte harddrijverijen en een tweede voor de "steeple-chases" of wedren met hindernissen) waren er tribunes met o.m. het comitésalon, de weegplaats, het buffet en de "gentlemen and jockeyroom". De stallen stonden in de nabijheid der tribunes.

van de 19de eeuw vergaderden de leden in de Lammerstraat 13.

De maatschappij "*L'Union Sportive*" in 1895 door Gentbrugge en Ledeberg opgericht, organiseerde paardenrennen op het militair oefenterrein, toen gelegen bij het huidige Arsenaal te Gentbrugge. In 1908 werden op het plein van A.A. La Gantoise, twee dagen harddrijverijen ingericht, een uitsluitend mondaine bedoening!

Omstreeks 1900 kwamen te Gent de hondenrennen in de mode. Twee clubs blijken belangrijk geweest te zijn: de "*Dog Racing Club Gantois*" die haar lokaal had in het "Hotel Rubens" in de Sint-Pietersnieuwstraat 12 en de "*Dog Coursing Club der Vlaanderen*", gevestigd in "Café Central Tienda Wine C^o" in de Vlaanderenstraat 41.

h/ ROEIEN EN ZEILEN

Sinds de tweede helft van de 19de eeuw diende het zondagsgeld der begoede jongeren tussen de 15 en 18 jaar gebeurlijk tot het huren van roeibootjes bij de eigenaars van de guinguettes aan de Leie. Roeien was als sport in de mode gekomen sinds de stichting te Gent van de "Regatten".

De 23e april 1846 werd immers de "*Société des Régattes Gantoises*" opgericht, met als doel de roeisport te propageren. Reeds op 5 juli van dat jaar organiseerde deze vereniging een roeiwedstrijd in het Dok, de eerste manifestatie in haar soort alhier. De roeiers waren fleurig en kleurrijk uitgedost. Sommige équipes droegen roze of blauwe, gestreepte hemden, een witte broek en een "canotier" met wapperende linten. Andere hadden witte hemden en broeken, blauwe of rode vesten (gilets) en hoeden in ciré of wasdoek.

De vlag van de "Gentse regatten" was wit en groen waarop, in goud geborduurd, de initialen R. en G. prijkten.

Het lokaal bevond zich aanvankelijk op de Elyzeese Velden, doch vanaf het begin van de 20ste eeuw vergaderden de actieve en ereleden in het lokaal "De Zwaan" op de Noordkaai 37.

In 1871 kwam de "Club Nautique" tot stand. In het begin lag haar lokaal ook in voornoemd café; later vergaderde men op de Bijlokekaai en tegenwoordig langs de Watersportbaan. De "Club Nautique" deed jaarlijks mee aan de regatten op Hemelvaartdag te Kluizen-Terdonk, op het kanaal van Terneuzen.

De "*Sport Nautique*" werd twaalf jaar nadien gesticht. Haar loodsen lagen aan de Overzet aan de Leie bij Einde Were. Ook zij liet ca. 1960 een eigen clubhuis optrekken langs de Watersportbaan.

Deze vereniging kwam eveneens in competitie tijdens de traditionele Terdonkwedstrijden.

Samen met de "Club" won de "Sport" in 1906, 1907 en 1909 de fel begeerde "Great Challenge Cup" tijdens de Royal Henley Regatta, sinds 1839 op de Theems betwist. Zij ontvingen achtereenvolgens de prijspenning "Great

Challenge Cup" en deze van "Henley". (18) Bij hun terugkeer in 1909 werden ze in het Zuidstation te Gent vereerd met een "Hulde aan de Gentse Vaarders", uitgevoerd door het Gentse "A capella-ensemble" onder de leiding van Emiel Hullebroeck. Napoleon Destanberg was de auteur van de tekst.

De "*Royal Sailing Club*" (van Gent) werd omstreeks 1890 gesticht. Uitsluitend opgericht voor de "upper ten", aanvaardde men slechts één eigenaar per boot en betaalden in 1908 de aangeslotenen 10 frank entreegeld en een jaarlijks lidgeld van 25 frank. Haar lokaal was gevestigd op de Kouter 16 in de verfijnde gelegenheid "The Excelsior Wine C°".

Eveneens omstreeks '90 ontstond de "*Yacht Club*". Daar betaalde men jaarlijks 12 frank lidgeld. De eerste toetredingsvereiste was eigenaar te zijn (of mede-eigenaar) van een zeilboot. De leden vergaderden in het "Hôtel Royal Victoria" insgelijks op de Kouter.

i/ ZWEMMEN EN VISSSEN

Tijdens de vorige en in 't begin van deze eeuw konden weinig personen zwemmen, zeker in de steden. Op school kwam daar niets van terecht. Tenzij men iemand kende die het kon, was men steeds aangewezen bij de redders in de toen bekende zwembassins.

Dat kostte evenwel nogal wat en de kans om het op een behoorlijke manier te leren was alweer weggelegd voor de kinderen uit de "betere" klasse. Deze konden zich wenden tot de ca. 1900 opgerichte clubs.

Vissersgezelschappen zijn er waarschijnlijk meer geweest, doch enkel over een paar vonden we informatie.

De "*Ghent Swimming Club*" ontstond omstreeks 1900. Men oefende in het open zwembassin "Het Strop" en men vergaderde in het "Hotel Ganda" op de Brabantdam.

De "*Swimming Club*" van Ledeberg werd toen ook gesticht. Waar ze oefenden, is niet bekend, doch hun lokaal stond op de Vooruitgangplaats 6 te Ledeberg. De redders der Gentse zwembassins "Van Eyck", "Het Strop", en "Tolhuis" verenigden zich in de Gentse "*Reddersmaatschappij*", opgericht omstreeks 1870 en mettertijd "Koninklijk" gepromoveerd. Haar lokaal bevond zich op de Kouter 11.

In het centrum van de stad bestonden zeker twee vissersgezelschappen. De ene was de "*Fishing Club Gantois*" die vergaderde in het "Café des Arts" in de Schouwburgstraat 8. De tweede heette "*Onder Ons*". Haar leden kwamen bij elkaar in het "Café de l'Opéra" eveneens in de voornoemde straat.

Lode HOSTE
(t vervolgt)

---

(18) Gentse Penningen: op. cit., p. 101/102/115.

GENSCHE WOORDE EN UITDRUKKIJNGE

Deel IX

kaak, kaak,
nen twiedekker!

*Bijnen oeschart...
en oetiekend deur*

Eddy Levis d' Gill. Van Geert

**Wij zijme kweezels tot
an ons kniene**

Syn.: "W'emme ne noagel
in onze zak. Wij leezeme
ons Hierre van zijn kruis,
maar ge meugt ons nie
onderschatte"; we zien er
wel kweezels uit, maar dat
is niet zo; schijn bedriegt.

**Ze zitten op de kuurn-
mort**

Syn.: "M'hên niet ne mier,
me zijn failliet, me zijn op
ons gat gestuikt, me zijn
blut".

Ook: "Op de Kuurnmort
zitte (geroake)" of "Ge
goat ons nog op de Kuurn-
mort brijnge".

Dit gezegde vindt zijn
oorsprong in het feit dat er
op vrijdagmorgen open-
bare verkopeningen plaats-
vonden, meestal van door
de deurwaarder aangesla-
gen goed. De meest bizar-

re verkoping kon men meemaken in 1904, toen men er de olifant Jack, beter gekend als "Betsy" en andere "wilde beesten" van de ter ziele gegane "Jardin Zoölogique" of "Beestenhof" van Gent onder de hamer bracht. Het beestje werd gekocht voor 310 F door "Cieske de Gistmarchand", een schilderachtig figuur, die ook al een beer gekocht had. Toen hij voor de olifant niet snel genoeg een koper vond, liet hij op 17 mei 1904 het beest door middel van stalen kabels met een windas door verwurging om het leven brengen, terwijl zijn poten geketend waren. Het dier werd geslacht en in hotel Gambrinus in de Vlaanderenstraat werd er een vreetpartij mee georganiseerd. De grote overschot werd verkocht à 12 centiemmen het kg., zodat er toen veel Gentenaren olifantensosieteses zullen gegeten hebben.

't Trekt er op gelijk een schete op nen olifant

Syn.: "'t Trekt op niets; 't trekt er op gelijk mijn gat op ne peeperkoeke; 't trekt er op gelijk een vliege op nen olifant; 't trekt op niemendalle; 't trekt op geen kluate; 't eeter nog geen apparence van".

(<Fr. "apparence": gelijkenis): het lijkt er helemaal niet op, het is niet mooi.

"De sententie heeft sooveel ghelijcknisse als een vlieghe op eenen Olifant".
("Den Af-getrocken Masscher van het vemomdt ghereformeerdt louter woordt Godes" Arn. van Geluwe - 1670).

Die madam... 't zit in heur mêwe

Syn.: "Tets in heur mêwe steeke; z'hee 't inwendig gelijk Pier Patijn zijne vleugel: ge goat heur ei niet pelle; z'hee het in (onder) heur mêwe; Poater Wijemêwe": ze houdt het al voor zich, ze onthoudt de anderen iets (o.a. informatie), 't is een schijnheilige, ze zegt niet veel, het is iemand die gemakkelijk iets wegmoffelt.

Gij hêt 't poer nie uitgevonde

Syn.: Gij hêt uuk U affeseerschoene nie an, hîn? Gij zijt uuk den uitvinder van 't woarm woater nie; da't achter zijn gat moest brande, hij zoe nog nie goan luupe; eer dadde gij geboore waort, was 't poer al lank uitgevonde; der zit geen poer in U; gij zijd'uuk giene rappe; 't poer es ter uit": Je bent een trage, een lamlendige, je hebt je krachten verloren, je doet niet veel.

Mijnen boas zie zijn eige nie girre

Syn.: "'t Es ne moeilijke; hij hee een herte gelijk ne steen; mijnen boas es ne moef van ne vent (een vrouwe); hij zit doar altijd zuu moefachtig": 't is een onmens, een harteloze.

Moef:

1. een onvriendelijk mens, een lomperik, een pruilend vrouwspersoon.
2. Een grote metselsteen van 27 à 30 cm lengte en 7 à 14 cm dik, die vroeger vaak gebruikt werd. Van daar de relatie met een persoon met een hart van steen, iemand zonder gevoelens.

"800 dectichels moeven"

(Stede-Wercken, 1744)

"douaijsche moeffen (stenen uit Douai in N.-Frankrijk) *calsijsteen van 7 à 8 duijmen"*

(Stede-Wercken, 1744).

LEON SARTEEL

Bij het ter perse gaan vernemen wij dat naar aanleiding van de 50e verjaardag van het overlijden van Leon Sarteel, een herdenkingstentoonstelling zal gehouden worden in het "Toreke" op de Vrijdagmarkt, van 6 tot en met 28 februari 1993. Ze is toegankelijk van maandag tot en met zaterdag van 13.30u. tot 16.30u. Op zondag van 10u. tot 13u.

Voor deze die meer willen weten over een van onze knapste Gentse beeldhouwers, verwijzen wij naar "Ghendtsche Tydinghen" 1979 - Nr. 6 - pp. 341-343 en 1982 - Nr. 5 - pp. 271-272.

ISIDOOOR DE VOS

Niet alleen vandaag wordt er veel gepubliceerd over Gent en over Gentenaars, ook vroeger was dit het geval, maar veel van die vroegere geschriften, die nochtans interessante inlichtingen bevatten, zijn al sinds lang vergeten.

Wij denken er goed aan te doen - wanneer het past - enkele ervan opnieuw te publiceren.

Zo verscheen er in het "Zondagblad" van de "Vooruit" op 22 juli 1917 een artikel over Isidoor De Vos, van de hand van Emiel Callant, in de rubriek "Vedwenen Toondichters - Kleine Studiën".

Zooals de meeste onzer Vlaamsche toondichters, behoorde Isidoor De Vos wien wij deze kleine studie wijden, tot den werkersstand. Hij werd te Gent geboren den 1 December 1850. Zijn vader, schoenmaker van stiel, vestigde zich weinigen tijd na de geboorte van zijn zoon, te Sint-Amandsberg, alwaar hij, benevens zijne schoenmakerij, een tabakswinkel oprichtte.

Het was in deze wijk, die toen nog tot het grondgebied van Gent behoorde, dat Isidoor De Vos zijne kinderjaren doorbracht. Wanneer de tijd kwam om aan het onderwijs van zijn kind te denken, zag vader De Vos, dat aan het voornemen om Isidoor naar eene betalende school te zenden, geen gevolg kon worden gegeven, alhoewel hij het heel anders wenschte. Het onderhoud van het huisgezin, dat reeds een tal kinderen telde, werd met den dag lastiger en vader De Vos had het druk om door zijn werk voor vrouw en kroost te zorgen. Isidoor werd dus eenvoudig naar eene kosteloze, lagere school gezonden.

Naar wij lezen in de *Levensschets van Isidoor De Vos* (1), door Julius Wytynck, maakte de jongeling in de studie der Vlaamsche taal op korten tijd merkelijken vooruitgang; doch wanneer de dag kwam om aan het Fransch leeren te beginnen, moest hij de school verlaten om ten zijnent het schoenmaken aan te vatten en aldus zijn vader in de broodwinning behulpzaam te zijn.

Zóó verliep er een geruimen tijd en Isidoor zat op den schoenmakersstoel zijn vader knap ter zijde. Intusschen werd hij ook als koraal in de parochiekerk aangesteld, waar hij door zijne aangename stem veel genoegen deed. Op zekeren dag echter, ondervond hij dat het zingen hem nadeelig werd voor zijne gezondheid en zegde vaarwel aan het kerkzingen. Ook de schoenmakersstiel werd hem ten slotte te lastig: eene lichte borstkwaa, die hem toen reeds aantastte, hinderde hem zeer den ganschen dag met het hoofd gebogen te zitten.

Een andere stiel aanleeren was nu zijn eenige wensch, zijn vurigste verlangen geworden, want het schoenmaken paste niet - dit gevoelde hij maar al te wel, - met zijn tengere gesteltnis.

---

(1) Verschenen in 1876.

Op zekeren dag kwam het dienaangaande tusschen hem en zijne ouders tot eene overigens onvermijdelijke verklaring . In den beginne was vader De Vos voor eene verandering van ambacht niet aan te spreken, en zijne moeder, ofschoon niet zóó bepaald, deelde de mening van haar man. Na vele smeekingen en tranen van den jongen, geraakte zijn vader in een betere stemming, en vroeg hem ten slotte, wat hij wou leeren.

"De piano!" riep Isidoor in geestdrift uit. "Laat mij de piano leeren, vader!" Dit klonk in de ooren van vader De Vos als een hopelooze wensch, die nooit tot verwezenlijking zou komen. De verwijdering van zijn zoon uit het werkhuis ging hem reeds geen stoffelijk voordeel bijbrengen en de piano aanleeren moest onvermijdelijk geld kosten. Vader De Vos, alhoewel eene schoenmakerij en een tabakwinkel houdende, en die daarbij nog kerkzanger was, had voor het huisgezin een groote last te dragen en scheen niet zinnens zijn zuurgewonnen geld zoo maar blindelings door het venster te werpen, om aan de "grillen" van zijn zoon te voldoen.

Eindelijk, na talloze klachten en smekingen van zijn zoon, ontving deze van zijn vader de gelukkige toestemming om de piano te mogen aanleeren.

"Overwonnen, - zegt Julius Wytynck in zijn *Levensschets van Isidoor De Vos*, - door het gedurig aandringen zijns zoons en door het zieldoordingende smeeken dat in zijne vochtige blikken lag, gaf de vader eindelijk zijne toestemming.

"Doch op voorwaarde, zegde hij (tot zijn zoon), dat gij er het schoenmaken niet gansch om verlatet; gelukt gij niet in uwe muzikale studiën, dan blijft er u later toch nog een middel om uw brood te verdienen."

Enkele dagen later ging vader De Vos met Isidoor naar de Muziekschool van Gent, om er deze als leerling te laten inschrijven.

Een nieuwe wereld ging voor Isidoor De Vos open, die hij vol moed en geestdrift zou binnentreden. De teerling was geworpen: hij zou muzikant worden... zijn eenigste wensch, de droom van zijn leven!

Ziedaar, beknopt samengevat, het tafereel der eerste jeugd van Isidoor De Vos.

Het was in 1862, dat Isidoor De Vos als leerling in het Conservatorium trad. Hij maakte er ongemeene vordering en behaalde er reeds in ditzelfde jaar eenen eersten prijs.

Te huis studeerde Isidoor De Vos met koortsachtigen drift en meer dan eens zat hij in 's vaders werkhuis, waar hij aan het schoenmaken bezig was, met een of ander muziekstuk op de knieën, waaraan hij meer zijne aandacht verleende dan aan de schoenen!

Van toen af verliep er geen jaar, of Isidoor De Vos verwierf de eerste prijzen, tot wanneer hij, in 1870, in de hoogere klas van piano den prijs van uitmuntendheid behaalde.

Isidoor De Vos was reeds het vorige jaar als repetitor aan het Conservatorium aangesteld.

Zijn eerste muzikale voorbrengselen dagteekenen van 1868: *Zingt van vrede!* lied, en *Ontwaken*, koorzang, beide op teksten van J. Wytynck.

De titels der werken van Isidoor De Vos, die wij hebben kunnen opzoeken, gedagteekend van af 1869 tot 1875, beloopt niet minder dan tot het verbazend cijfer van *eenennegentig!*

Zulke buitengewone werkzaamheid en vruchtbaarheid waarvan wij hier getuige wezen, zijn voorzeker niet stilzwijgend voorbij te gaan, want naast een dichterlijk temperament en eene frissche oorspronkelijkheid, wist Isidoor De Vos zich in alle *genres* der toonkunst te onderscheiden (2).

Onder zijn koorgezangen stippen wij aan: *Vrijheidsliefde*, *Vlaanderen*, *Gent*, *Welkom, o, Mei!* *In Wijnendaelebosch* en *Lied der Diederiks*.

Onder zijne liederen vinden wij: *La jeune mère*, *De verrader*, *Ze droomt van mij*, *Liefde*, *Een stukje brood*, *Jeugdige blaadje*, *Ma mère est là* (tweemaal getoonzet op verschillende poëma), *De Morgen*, *Vergeten!* *Twee Spaansche liedekens*, *Lentelied*, *Vlaanderen's toekomst*, *Aan haar*, *Dat gij schoon zijt*, *Verborgene liefde*, *Liza, waar zijt gij heen?* *Herinneringen*, *Bontekoe*, *Langs de beek*, *Kerlentrots*, *Vergeefs*, *Mères donnez*, *Dichterwensch* en *De Grafbloem*.

In 1871 verscheen eene reeks van 12 liederen en koren, onder titel: *Muziekbibliotheek voor scholen*, waarvoor Julius Wytynck de gedichten had geschreven.

Als componist van pianogewrochten liet Isidoor De Vos zich, onder andere, door het volgende kennen. *Een Wals*, *Herinnering aan Antwerpen*, *Droevige herinnering*, *Doodmarsch*, *Wandeling*, *Triomfmarsch*, *Hartelust*, *Herinnering*, *Herinnering aan Deurle*, *Groote Marsch*, *Herinnering aan Blankenberge*, *Harteleed*, *twee Sonaten*, *Vaarwel!* *Fugue*, *Kinderdroom*, *Impromptu* en een wals: *La Risoluta*.

Voor orkest schreef Isidoor De Vos: *Entr'acte*, *Ouverture*, *Allegro*, *Feestouverture*, *Groote fantazie* en *Symphonische marsch*.

Op toneelkundig gebied leverde hij eene lieve opera in één bedrijf: *Louisa-Maria d'Orleans*, op tekst van J. Wytynck. Wij zagen dit stukje voor een goede veertigtal jaren voor de eerste maal in het werkmeisjesgenootschap. *Vreugd in Deugd* te Gent opvoeren. Eveneens toondichtte Isidoor De Vos: *Het Garmaalmeisje*, zangspel in één bedrijf.

Van 1870 tot 1874 was Isidoor De Vos pianoleraar aan het onderwijsgesticht der Jozefieten te Melle, en daàr ook leverde hij verscheidene compositiën. Zijn broeder, Franz De Vos, den befaamden klavier-virtuoos, was zoo welwillend ons de lijst van de titels dezer werken mede te deelen die in de bibliotheek dezes gestichts berusten. Gezegde lijst bevat 11 nummers, waaronder gelegenheidsliederen, eene cantate met groot orkest, koorgezangen, enz.

---

(2) Verscheidene titels, welke wij aanhalen, vonden wij in de reeds genoemde *Levensschets van Isidoor De Vos*.

Onder de voortbrengselen van godsdienstigen aard treffen wij aan: *Ave verum*, *Ave Maria* (met begeleiding van orkest), *Salve Regina* (idem), eene *Mis* (in fa), *Regina Cali* en *Agnus Dei*.

Van stukken voor vrienden of persoonlijke aangelegenheden geschreven, konden wij geene titels opzoeken, doch ze schijnen talrijk te zijn geweest; wanneer wij bij het reeds aangehaalde, de drie cantaten voegen: *Torquato's dood* (waarmede Isidoor De Vos voor de eerste maal, in 1873, voor den Prijs van Rome mededong en eene eervolle melding bekwam), *Cromwell*, en zijn laatste werk: *De Meermin* (waarmede hij, in 1875, als laureaat in gezegden Prijskamp werd uitgeroepen), dan mogen wij zeggen, bijna alles aangehaald te hebben wat de jeugdige en vruchtbare toondichter heeft voortgebracht.

Wij hebben Isidoor De Vos in onze jeugd zeer wel gekend, want hij was ons medelid in de letterkundige vereeniging *Zetternamskring*. Hij werd er door elkeen met warme vriendschap bejegend: door zijn eenvoud en gemoedelijkheid wist hij aller sympathie te verwerven en het was voor ons een extraatje Isidoor De Vos naar onze wekelijkse zitting te zien komen, waar hij meer dan eens zijne medeleden vergastte met de uitvoering op de piano van eene zijner nieuwste compositiën.

"... Zijn zacht, minnelijk karakter, - zegde Hendrik Keurvels van hem (3), - maakte zijn gezelschap aangenaam, maar het werd des te aantrekkelijker door de ongedwongene bewijzen van zijn talent, welke hij in onze zittingen gaf. Zijne melodiën, zijne koren, al zijne werken kwam hij bij ons ontleden; hij toonde er ons den geest van aan. Hij, gewoonlijk zoo kalm, was dan begeesterd en sleepte ons mede in de genotvolle wereld, welke men muziek noemt, en waarin het zoo zoet is zijnen geest en zijne ziel te laven."

Wij stellen ons nog zoo klaar de beeltenis van Isidoor De Vos voor, alsof wij hem pas nog gisteren zagen, hoewel het nu reeds meer dan veertig jaren geleden is! Tamelijk hoog, maar tenger van gestalte, nederig in houding en gesprek, het hoofd met een weelderigen blonden haarbos en den kin met een aankomend baardje versierd, had de jonge toondichter een zeer karakteristiek en sympathiek voorkomen. (4)

Wij herinneren ons nog de laatste maal dat wij hem zagen: zulks geschiedde in den *Zetternamskring*, eenige dagen vóór hij naar Brussel vertrekken zou, om voor de laatste maal aan den wedstrijd voor den Prijs van Rome deel te nemen. Elkeen wenschte hem goeden moed en de zegepraal in den strijd, waarop hij, met geestdrijf in de oogen antwoordde: "Ik zal mijn best doen!"

Dit was de laatste maal dat wij hem zagen en hem de hand mochten drukken!

---

(3) Woorden uitgesproken bij het graf van Isidoor De Vos, bij dezès begraiving, den 3 April 1876.

(4) Zie het portret van Isidoor De Vos op twintigjarigen ouderdom in het Zondagsblad 1e jaargang, bladz. 221.

Werd Isidoor De Vos toen reeds als een uitzonderlijk figuur op kunstgebied aanzien en kon hij, om zijne verbazende vruchtbaarheid, zijne onuitputbare geestkracht, boven veel andere componisten van zijn tijd gesteld worden, integendeel, jammer genoeg, bezat hij eene zeer zwakke gezondheid en folterde hem eene borstkwaal.

Doch, hoewel hij zich in ziekelijken toestand bevond, wilde hij toch aan den wedstrijd deelnemen: hij "wilde", en daaraan bleek geen verzet mogelijk. Noch de raadgevingen zijner vrienden, noch de smeedingen zijner familieleden, noch de tegenstand van zijn geneesheer, niets van dit alles mocht baten; zijn wil was onverzettelijk, zijne hoop op overwinning te groot: hij "moest" Primus worden!

Eilaas!

Wel behaalde Isidoor De Vos inderdaad de zegepraal, maar ten prijze van zijn leven!

Zijn droom was verwezenlijkt: hij was Primus van Rome, maar was de *Meermin* zijn triomflieder, zij was ook zijn zwanenzang, zijne doodmarsch!

Den laatsten dag van zijn verblijf in logie te Brussel, kreeg hij eene erge bloedspuwing en hij moest zich te bed leggen.

Bij hoogdringendheid werd hij naar Gent teruggebracht, en ondanks de liefdevolste zorgen, bezweek hij in het burgerlijk gasthuis, in den nacht van 30 Maart 1876, na er drie maanden aan het ziekbed gekluisterd te zijn geweest (5).

Hij was nauwelijks 25 jaar oud!

Isidoor De Vos heeft het geluk, het zoet genot der uitvoering van zijnen zoo duur bekochten muzikalen arbeid niet mogen smaken, en weken vóór zijn overlijden zegde hij nog weenend: "Ik zal nooit mijne *Meermin* mogen hooren!"

Den Maandag, 3 April 1876, had de begraafing van Isidoor De Vos plaats. Wij kwamen juist van Brussel terug, waar wij den vorigen avond de opvoering van Van Gheluwe's *Philippine van Vlaanderen* hadden bijgewoond, toen wij op de Koornmarkt den lijkstoet van Isidoor De Vos tegemoet kwamen, waarbij wij ons aansloten. De doodskist werd, - van aan de Bijloke, waar de toondichter was overleden, tot aan de Sint-Stefanuskerk, waar de lijkdienst zou plaats grijpen, - door leerlingen van het Conservatorium gedragen, terwijl de hoeken van het baarkleed gehouden werden door de nu verdwenen toondichters Leo Van Gheluwe, Florimond Van Duyse, Edward Blaes en Jan Vanden Eeden, allen oud-leerlingen van het Conservatorium. Het muziekkorps der *Fraternité*,

---

(5) In dien tijd woonde Isidoor De Vos in de Oudburg, waar zijne ouders een tabakswinkel hielden. Aanvankelijk werd Isidoor De Vos aldaar overgebracht, doch daar er in het huis steeds een tabaksgeur heerschte, welke uitermate schadelijk was voor zijnen zoo ziekelijken toestand, liet men hem, na aldaar zes maanden te hebben verbleven, naar het burgerlijk gasthuis overbrengen, waar hij, op de kosten zijner ouders, verbleef en er na drie maanden stierf.

waarvan Isidoor De Vos bestuurder was, opende den stoet en voerde treurmarschen uit. Aan het graf, op het kerkhof van Sint-Amandsberg, werden redevoeringen uitgesproken door: A. Samuel, namens het Conservatorium; Oswald de Kerchove de Denterghem, namens de *Melomanen*; Vanderdonckt, namens de *Fraternité*; Hendrik Keurvels, namens de *Zetternamskring*; K. De Vos, namens het *Willemsgenootschap*, en tot slot droeg dichter Karel Bogaerd, in persoonlijken naam, een gedicht voor.

Wij ook schreven in die dagen een gedicht als aandenken aan den overledene, dat in een Gentsch dagblad verscheen. Dit stuk was gansch uit ons geheugen verdwenen en het was maar, na tal van vruchteloze opzoekingen, dat wij het in het nr. van 10 April 1876 van de vroegere *Stad Gent* terugvonden, - dus na ruim veertig jaren!

Ziehier deze dichtproeve uit onze jongelingsjaren, die wij overigens maar laten herdrukken ten titel van inlichting en als bijdrage tot onze kleine studie, den heengegane kunstenaar gewijd:

GRAF-BLOEM

Ter nagedachtenis van den Vlaamschen toondichter Isidoor De Vos

"Heilig blijven ons de broeders,
"De broeders, gevallen in de strijd.
"TH. COOPMAN."

Mijn ziel is zoo bewogen,
Mijn harte zoo bedroefd,
Wijl in mijn oogen tranen
Er glinstren op dees stond...

Ik buig op deze plekke,
Waar pas een stond geleen,
Het lijk werd heengedragen,
Van hem, dien ik beween!

Nu rust hij zacht ter aarde,
De trouwe, brave zoon,
Den strijd zoo kloek gestreden,
Waarin hij 't leven liet

Slaap zacht in de eeuwge ruste, -
Na zooveel bange smart, -
Ik blijf u steeds gedenken,
Als Vlaamschen kunstenaar!

En mocht vergaan uw name:
Uw werken blijven staan;
Zij zullen blijven leven,
Tot sieraad van de Kunst...

Mijn ziel is zoo bewogen,
Mijn harte zoo bedroefd;
Maar 'k plant op uwen grave
Een bloem: "Vergeet-mij-niet!"

9 April 1876.

Den dag na de teraardebestelling werd, zooals wij reeds aanduiden, de bekroonde *Meermin* in den Grooten Schouwburg uitgevoerd, en wij herinneren ons nog levendig daarbij tegenwoordig te zijn geweest. In de reeds aangehaalde *Gazette van Gent* van 5 April 1876 lezen wij nopens dit muzikaal feest, de volgende regelen, die wij hier, om hunne belangrijkheid, laten volgen: "Het voornaamste deel van dit concert was de prijscantate van den diep betreunden Isidoor De Vos. Zichtbaar waren alle aanwezigen ontroerd als na de tusschenpoos (wanneer het werk zou uitgevoerd worden) de talrijke uitvoerders van dit werk op het tooneel verschenen met een zwarten strik aan den arm. Al de juffers van het Conservatorium droegen witte kleederen met zwart afgelegd. Het geleek eene rouwplechtigheid; niets was aandoenlijker. De jonge broeder (Franz De Vos) van den ons te vroeg ontrukten kunstenaar zat aan de piano. De indruk dien het werk van den ongelukkigen jongen toondichter op het publiek heeft gemaakt, is zeer groot geweest. Er zijn in die cantate meesterlijke brokken, die door het publiek werden aangeduid met die soort van algemeene beweging, die rilling, welke men kent, en die soms meer zegt dan de luidruchtigste toejuichingen. Het is muziek die iedereen begrijpt. Zij is waar en zonder gezochtheid.

"De inleiding is dichtertlijk en wegslepend, en de alleenzangen van het jonge meisje, den jongen matroos en den watergeest zijn, evenals de koren der nekkers en waternimfen, nu eens teeder en lief, dan krachtig en ernstig of wanhopig, klagend of smartelijk droevig. Het slotkoor vooral is geheel in dien laatsten toen. De woorden van dien slotzang zijn waarlijk op het lot van den armen kunstenaar toepasselijk en men zou zeggen dat hij hier, een voorgevoel hebbende van zijn aanstaande einde, heel zijne dichtersziel heeft uitgestort. 't Is het algemeen gevoelen. Het schoone werk eindigt met eenige klagende en smeekende orgeltonen, die doen droomen aan eene ziel, die tot haren Schepper opvaart. Iedereen had de tranen in de oogen en men had bijna den moed niet toe te juichen. Hoe diep en hoe algemeen werd gisteren het verlies betreurd van den jongen componist, die eens een groot meester zou worden...

"De solo's der cantate werden voortreffelijk gezongen door mevr. Van Santen-Lepla, de heeren Wayenberge en Van Cauteren."

Het ligt niet in onze bevoegdheid hier eene uitgebreide kritiek in 't midden te brengen over de werken van Isidoor De Vos, of de waarde ervan breedvoerig te bespreken. Wij zeggen enkel: De Vos heeft, in zijn kortstondig leven, zeer veel geschreven. Het gemak waarmede hij aan 't componeeren ging, grenst aan het ongelooflijke; genoeg was het voor hem een blad papier te nemen om er dadelijk een melodiek thema op neer te schrijven. Maar juist het ongebreideld denkvermogen, het vurig kunstenaarsgevoel, dat zich in dien komenden meester veropenbaarde, moest wellicht van aard zijn om soms compositiën voort te brengen, die, bij gemis aan de noodige kalme overweging, als minder geslaagd kunnen beschouwd worden.

Nochtans, - den jeugdigen ouderdom in aanmerking nemende, dien Isidoor De Vos slechts bereiken mocht, - leverde hij meer dan één werk van hooge kunstwaarde, en daaronder mogen wij terecht zijn primusgewrocht: *De Meermin* in de eerste plaats noemen.

Vele werken van Isidoor De Vos onderscheiden zich door een zacht aandoende, innig gevoel, terwijl in andere als het ware een diepe weemoed uitgedrukt ligt.

Zelfs in tal van compositiën voor orkest of voor piano, welke hij als "herinneringen" betitelde, komt die weemoedigheid meer dan eens terug, en schijnt het als de vertolking van een diep spijt, als het uitzingen van een lijdende ziel, dat ons in de ooren klinkt.

Eveneens in zekere stukken van min ernstigen aard ontwaart men klanken vol weemoed. 't Is alsof de droeve gedachten hem immer voor den geest spookten, waaraan hij zich niet loswringen kon.

Isidoor De Vos schijnt eene voorliefde te hebben gekoesterd om muziek te schrijven op onderwerpen waarin gevoelens van treurnis of smart de hoofdzak zijn. In dien zin kunnen wij wijzen op het lied *De Grafbloem*, dat een gevoelig mensch niet zonder aandoening zal aanhooren: het is eene weemoedige ziel, die hare diepste smart verhaalt!

Wat mag wel de oorzaak van dien zielstoestand geweest zijn? Eilaas! hij, die het best wist om ons zulks te verklaren, is lang verdwenen. En toch denken wij dicht bij de waarheid te zijn, indien wij als oorzaak op het ziekelijk gestel van den componist wijzen. Zijn heldere geest, zijn warm kunstgevoel en zijne rijke inspiratie hielden geen gelijken tred met zijne gezondheid, en onvermijdelijk moest Isidoor De Vos tot het verschrikkelijk bewustzijn komen, dat de kwaal, die hem had aangetast, onverbiddelijk was en hem zoo vroegtijdig ging ten grave slepen.

De arme kunstenaar heeft aan eene vóór den tijd opgeschoten bloem geleden, bloeiend in een lentemorgen, maar wier tengere stengel bij den eersten rukwind terneder viel en gebroken was!

Eene... grafbloem!...

De heruitvoering van *De Meermin* in 1915, in de Feestzaal van *Vooruit*, te Gent (6), bracht alweer oude herinneringen voor den geest van hen, die nog weten te spreken over den toonkundigen prijskamp van 1875, toen Isidoor De Vos als primus in den wedstrijd voor den Prijs van Rome bekroond werd.

Wij denken dat er wellicht nooit een prijskamp plaats greep die met zooveel belangstelling gevolgd werd en wiens uitslag zooveel redetwisten uitlokte als deze van 1875.

Hoe stond nu de zaak?

Twee Gentenaars, van misschien gelijke verdiensten, Edward Blaes en Isidoor De Vos, waren mededingers voor den Prijs van Rome.

Beiden hadden hunne vrienden en vereerders - en ook hunne tegenstrevers en benijders; langs beide zijden scheen men voorop verzekerd te zijn, wie de gelukkige overwinnaar zou wezen, en in volle hoop en vertrouwen wachtte men den uitslag af.

Deze was echter voor velen eene bittere teleurstelling, voor anderen des te meer eene blijde verrassing: Isidoor De Vos was primus!

In koffiehuzen en vooral in kunstkringen kwam die uitslag druk ter tafel en gaf soms aanleiding tot vinnige besprekingen.

De vrienden van Blaes beweerden, dat deze door de jury met onrecht was behandeld geworden en lieten verder hooren, dat De Vos wel het zanggedeelte van zijn gewrocht had afgewerkt, doch dat het slot der orkestratie niet was voltooid!

Deze verdenking scheen tamelijk erg, en wij deelden reeds mede wat Leo Van Gheluwe hierover in zijne Gedenkschriften zegde en waarnaar wij den lezer verwijzen. (7)

Nu hebben wij nog de bewering, alsof Isidoor De Vos zijne *Meermin* niet zou hebben voltooid.

De bewering, alsof Isidoor De Vos zijn werk onvoltooid liet en waarmede men in vroegere jaren - vooral langs de zijde van oningewijden, - zooveel drukte maakte, kan hier in korte woorden weerlegd worden. Vooreerst verklaart Julius Wytyneck in zijne *Levensschets van Isidoor De Vos*, dat het werk van den toondichter wel degelijk voltooid was, en deze verklaring kunnen wij in vertrouwen aannemen, temeer nog, omdat Wytyneck, als een zeer bevriend schoonbroeder van Is. De Vos, van zeer nabij op de hoogte der werkzaamheden van den toondichter moest geweest zijn. Tweedens, kunnen wij hier een nog doorslaander feit aanhalen, eene wezenlijke veropenbaring, welke eindelijk, na vele jaren van twijfel en betwisting, de verklaring van Wytyneck komt staven. Bij hoogst uitzonderlijke gelegenheid was het een paar onzer vrienden

(6) Deze heruitvoering, onder de leiding van meester Emiel Mathieu, bestuurder van het Gentsch Conservatorium, greep plaats den 26e en 30e September 1915. Bij dit herdenkingsfeest, Isidoor De Vos gewijd, en dat tot eere der inrichters strekte, werden meerdere compositiën van den verdwenen toondichter ten gehoor gebracht.

(7) Kleine Studiën. Edward Blaes, *Zondagsblad*, 1e jaargang, bladzijde 243.

vóór eenigen tijd gelukt de oorspronkelijke partituur der *Meermin* te doorbladeren en van dichtbij na te zien. Toen zij ons daarvan kennis gaven, vroegen wij hen: "En het slotkoor?... Hoe staat het ermee?" Het antwoord luidde, dat geheel het werk van Isidoor De Vos georchestreerd was, behalve de finale, die met orgelbegeleiding was geschreven.

Er kan dus geene spraak van onafgewerkte cantate zijn, want zoo de *Meermin* met orgelbegeleiding eindigt, kan zulks anders niet verklaard worden dan als behoorende tot de conceptie van het werk, als meer passend met den toestand en meer overeenstemmend met de uitgedrukte gedachten in het poëma.

Dit zal ook wel het oordeel van de jury geweest zijn, die Isidoor De Vos als laureaat uitriep, want het schijnt ons ondenkbaar dat ze anderszins eene compositie zou hebben bekroond, die niet, volgens de bepalingen van het reglement der muzikale kampstrijden, voltooid ware geweest.

Isidoor De Vos was geruimen tijd bestuurder der toonkundige vereeniging *La Fraternité*. Als dank voor de bewezen diensten en als hulde aan de nagedachtenis van haren meester, werd een jaar na zijn overlijden, door genoemde maatschappij, op het graf van Isidoor De Vos een puik gedenkteken opgericht. Dit gedenkteken, versierd met het borstbeeld van den nog immer betreunden Vlaamschen toondichter, draagt het hieronderstaande opschrift. Wij gingen opzettelijk naar het kerkhof van Sint-Amandsberg om het aan te teekenen en laten het hier, als slot dezer kleine studie, volgen:

De toonkundige
en menschlievende
maatschappij
La Fraternité
aan haren betreunden bestuurder
ISIDOOR DE VOS
Geboren te Gent
den 1 December 1850
Laureaat
in den muzikalen prijskamp van Rome
Gestorven als martelaar der Kunst
den 30 Maart 1875.

Het was in de maand Mei 1915 dat wij dezen inhoud afschreven; toen wij in den herfst van het volgende jaar nogmaals het graf van Isidoor De Vos bezochten, trof het ons hoe recht mooi men het gedenkteken had opgeknapt; het leek als gansch vernieuwd, terwijl aan den voet eene gebronzeerde kroon was neergelegd, waarop wij lezen: "Betreurd".

Mocht nu nog lang deze rustplaats zóó blijven!

Emiel CALLANT

BIBLIOGRAFIE

Ter gelegenheid van de opening van de vernieuwde Stadsbibliotheek in de gewezen E.G.W.-gebouwen aan het Zuid verscheen in september een boek **"Voor den Duivel geen stap achteruit!"**

Een beetje een rare titel die niets zegt over de inhoud van het boek. Gelukkig is er de ondertitel "Beelden van Gent in de literatuur".

En dat is het inderdaad. Het is een lijvige bloemlezing van literaire teksten over Gent en over de Gentenaars. Aangezien Gent een onuitputtelijk onderwerp is had men er geen moeite mee om honderden teksten te verzamelen waarin wij kunnen vernemen wat anderen over ons en over onze stad denken, zij het dan ook dat teksten van Gentenaars zèlf niet ontbreken.

De zeer gevarieerde tekst bestaande uit fragmenten uit romans, toneelstukken, brieven, reisverslagen, enz. leest prettig. Het is ook een leerrijk boek waarin men tal van ontdekkingen doet. Hoeveel Gentenaars wisten dat Dante in zijn "Divina Commedia" Gent citeert?

Het is bovendien prachtig en rijkelijk geïllustreerd met bij de 100 afbeeldingen, waarvan de meesten in kleur.

Het is een plezant boek in die zin dat men, na het gelezen te hebben, daarna opnieuw ter hand kan nemen om met hetzelfde plezier er fragmenten uit te lezen. Waar men het openslaat heeft niet veel belang, want het is een boek zonder begin of zonder einde.

Luxueus gedrukt door de Academia Press: 320 pagina's. Formaat: 24x17 cm. Prijs: 1.500 fr.

Mocht men moeilijkheden ondervinden om het in de boekhandel te vinden, dan komt men nog altijd terecht bij Boekhandel Story-Scientia - Van Duyseplein 8 te 9000 Gent.

Bij Lannoo verscheen het prestigieuze boek **"Een Stad in Opbouw. Gent van 1540 tot de Wereldtentoonstelling van 1913."**

Het is in feite een voortzetting van het in 1989 verschenen boek "Een Stad in Opbouw. Gent vóór 1540" waarover wij het hadden in Gh. T. 1990 - Nr. 2 - pp. 102-103.

Het boek bestaat uit 3 delen die respectievelijk de periodes 1540-1795, 1795-1860 en 1860-1913 behandelen.

Deze indeling is niet zo artificieel als het misschien op het eerste zicht lijkt. Immers, in 1540 verloren de bouwvakcorporaties, wegens de Carolijnse Concessie, vrijwel alle macht en hadden zij niet veel meer in de pap te brokken. Deze nieuwe periode werd afgesloten met de Franse bezetting. Dit deel werd behandeld door Johan Dambruyne en Guido Bral met de medewerking van Beatrice Baillieul.

De 2e periode werd afgesloten in 1860 omdat er dan ineens nieuwe mogelijk-

heden ontstonden wegens de afschaffing van het octrooirecht en de verdwijning van de stadspoorten. Dit deel werd behandeld door Aletta Rambaut met medewerking van René De Herdt.

De 3e periode werd logischerwijze afgesloten in 1913 omdat na de Eerste Wereldoorlog niet meer hetzelfde zou zijn. Dit laatste deel werd opgesteld door Dirk Laporte met de medewerking van Patrick Goditiaboïs. De eindredactie berustte bij Geert Van Doorne.

Ook maar een bondig overzicht geven van de inhoud van dit boek zou ons hier te ver leiden, u moet het lezen en daar zult u trouwens heel wat werk aan hebben want het heeft een formaat van 25x29 cm. en telt 351 bladzijden.

Bovendien is dit werk rijkelijk geïllustreerd met bijna 300 afbeeldingen waarvan ongeveer de helft in kleur.

Wat ons in dit boek blijft fascineren, net zoals in zijn voorganger, zijn die prachtige kleurenfoto's van Michel Verheughe. Men geraakt er niet op uitgekeken: technisch en artistiek perfect. Die man verstaat de kunst om de zaken mooier voor te stellen dan ze in werkelijkheid zijn. Zoals bvb. het David 't Kindt-hotel er in afgebeeld staat zonder die stomme, lompe betonmassa van de RTT-centrale (van na 1913) kunnen wij het nooit meer zien.

Deze uitgave kwam tot stand op initiatief van de Kamer van het Bouwbedrijf Gent-Eeklo-Dendermonde.

De prijs: 2.750 fr. We weten het: vele beurzen zullen zich dat niet kunnen permitteren, maar een dergelijk boek kan niet goedkoop zijn. Te verkrijgen in de boekhandel. Mocht men daar moeilijkheden ondervinden dan komt men nog altijd terecht bij de Kamer voor het Bouwbedrijf: Rijsenbergstraat 148 te 9000 Gent of Uitgeverij Lannoo te 8700 Tielt.

Bij de Uitgeverij J. Verbeke verscheen een nieuw boek van de hand van Jean-Paul Marchal, getiteld "Gent, September '44".

Wij vestigen er onmiddellijk de aandacht op dat dit boek geen heruitgave is van het in 1980 verschenen boek van Marchal "De Bevrijding van Gent".

Het behandelt weliswaar hetzelfde onderwerp, maar onder een veel uitgebreidere vorm. Daar waar "De Bevrijding van Gent" een formaat had van 20x26 cm., 114 bladzijden telde en 107 foto's bevatte, heeft "Gent, September '44" een formaat van 21x29,5 cm. en telt het 206 bladzijden en bevat het meer dan 250 foto's.

Het is een document dat iedere Gentenaar zal interesseren; voor de oudere Gentenaars die het allemaal meegemaakt hebben roept het een schat van herinneringen op en op meer dan één foto zal hij kunnen zien hoe ons stadsbeeld gewijzigd is (en zelden in de gunstige zin).

Het boek beperkt zich niet tot Gent-Stad maar beschrijft ook de gebeurtenissen die plaatsvonden in Bottelare, Deinze, Drongen, Deurle, Eine, Gavere, Gentbrugge, Kruishoutem, Mariakerke, Melle, Merelbeke, Nazareth, Olsene, St-Amandsberg, St-Denijs-Westrem, St-Martens-Latem, Wondelgem en Weteren

5 Overzichtelijke kaarten en 12 appendixen vervolledigen het boek. Prijs: 980 fr. Af te halen bij de Drukkerij-Uitgeverij J. Verbeke - Lijnmolenstraat 34-36 te 9040 St-Amandsberg.

Het boek kan ook opgestuurd worden (Tel. 28.10.33), maar dan moet er wel een bedrag van 1.130 fr. overgeschreven worden op de Rekening Nr. 390-0300512-61 van Drukkerij Verbeke - Gent.

H.C.

VRAAG EN ANTWOORD

Van de Heer **M. Cleutjens** te Boxtel (Nederland) ontvingen wij de volgende brief.

Als student Contemporaine Geschiedenis aan de Katholieke Universiteit in Nijmegen ben ik momenteel werkzaam aan mijn doktoraal-scriptie. Thema van de scriptie is 'De nationaal-socialistische burgemeester van Boxtel'.

Uit historisch onderzoek is mij gebleken dat deze persoon, **R.D.B.G. THOMAES**, in de jaren '20 in Gent woonachtig is geweest. Hij zou daar actief zijn geweest in Vlaams-nationalistische kringen en in het jaar 1928-1929 redes hebben gehouden in zaal Uilenspiegel (of: Elckerlyck). In 1929 werd hij wegens 'staatsgevaarlijke activiteiten' België uitgezet.

Via het Parket van de Procureur des Konings in Gent kreeg ik Uw adres. Gaarne verneem ik van U of U toevallig informatie heeft van deze persoon. Verder zou ik graag wat meer te weten komen over het 'Gentse klimaat' waarin Thomaes verkeerd zou hebben. Misschien kunt U mij informatie verstrekken over Uilenspiegel (Elckerlyck) en mij eventueel titels van publicaties over deze periode verstrekken. Ik zou U hiervoor zeer erkentelijk zijn.

Hopelijk kunt U mij meer informatie verschaffen. Bij voorbaat zou ik U zeer hartelijk willen danken voor Uw medewerking.

Vraag van de Heer **Robert Devreese**:

"Mijn vader Anatole Devreese (°1887-†1949) speelde in de revue "Soepe" in 1909 in het Landbouwershuis Gent.

Waar was het Landbouwershuis gelegen? Welke maatschappij richtte deze revue in? Ik bezit het liederboek van de revue "Soepe" en "Pap". Weet iemand meer over de revues van het begin van deze eeuw?

LEZERS SCHRIJVEN ONS

Van de Heer **Herman Hollanders** ontvingen wij het volgend schrijven:

Bij het artikel: Een Russisch Anarchist... 1992 Nr. 5 blz. 272 kan ik een kanttekening plaatsen.

Op 8 februari 1909 komt genoemde anarchist in de winkel bij Mevr. Hoefman-Clemence Van Bockxstaele (niet Boxstaele) mijn groottante, de zuster van mijn grootmoeder Mevr. Hollanders-Julienne Van Bockxstaele, op zoek naar een ijzeren kistje. Dat de anarchist niet terecht kwam verwondert mij geen zier; mijn tante kende slechts een klein beetje frans.

De winkel was een zaak van sanitair. Mijn grootoom was loodgietersbaas en werkte met verscheidene knechten. Mijn tante zou vroeg weduwe worden en gaat dan wonen in het "ronde" hoekhuis aan de Coupure, niet ver van de kliniek Toevlucht van Maria alias "De Refuge", waar ze jarenlang een groente-, fruit- en snoepwinkel openhoudt, grotendeels ten behoeve van de bezoekers van de kliniek, samen met nog twee andere zusters van mijn grootmoeder: Clothilde en Wed. Taelman-Mietje Van Bockxstaele.

Clemence van Bockxstaele overlijdt op 90-jarige leeftijd en is door die anarchist niet in de war gebracht.

GENSCHE PRAOT

In de Pollepelstraote weundeg' er nen êwe Jood, die geschuwd wierd gelijk de peste in die bijnâor kreveerdege van âormoe.

Al de Joden aan wie dat hij zijne nûud klâogdege zeien hem allemâol: Mathusalem, stelt u betrêwen op God.

Den duts wast er vet mee; mâor t'einde râod, besloot hij toch van hem ne kîer te schrijve.

"God van Abraham, schreeft hij ezûu, zên mij aost u blijft tvijftig fran veur nog îenegte daoge vûurt te doen, of g'hîel zekers 'k valle dûud."

De komies van de post krege dienen brief in hande; aan God, zonder adres.

- Da kom zekers van ne zot, zei den ontvanger, in hij brakt hem ope.

- Nondebleu, zeid hij ezûu, we gâon ne kîer lache. Ze gaoven allemâol îenegte cens, in ze zonden aan de Jood vijf-en-twintig fran.

Viërtien daoge laoter kwamt er in de post nen twîeden brief.

"Mijn lieven Almachtigen God van Abraham, schreef Mathusalem, 'k hê u wel te bedanke veur de karetaote, in bezorg mij in u almachtige goedheid nog tvijftig fran, da zal t'er mij g'hîel deuren helpe; mâor aos ek u iets vraoge mag, en zên niets mîer mee de post, die komies dâor zijn allemâol dieve! 'k Hao u tvijftig fran gevraogd in 'k en hêd er mâor vijf-en-twintig ontvangen; die labbers hên der zekers den helft uitgekapt."